

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ІМ. І.А. МАРКІНОЇ**

Освітньо-професійна програма Бізнес-адміністрування
Спеціальність 073 Менеджмент
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри _____

Тетяна ВОРОНЬКО-НЕВІДНИЧА

12 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Управління ресурсозбереженням підприємства в умовах
динамічного бізнес-середовища»**

виконав здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Соколовська Єлена Володимирівна

Керівник кваліфікаційної роботи

Дмитро ДЯЧКОВ

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА.....	8
1.1. Онтологічні аспекти управління ресурсозбереженням підприємств.....	8
1.2. Особливості управління ресурсозбереженням на підприємствах в умовах динамічного бізнес-середовища.....	16
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	24
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства.....	24
2.2. Діагностика системи управління ресурсозбереженням підприємства.....	35
2.3. Аналіз ефективності управління ресурсозбереженням технологій на підприємства.....	42
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА.....	50
3.1. Напрями підвищення ефективності управління ресурсозбереженням підприємства.....	50
3.2. Визначення ефективності від впровадження технічно- технологічних заходів з ресурсозбереження на підприємстві.....	58
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. Останнім часом істотно зросла господарська самостійність підприємств, їх об'єднань, регіонів, а разом з тим, необхідність вирішення завдань пов'язаних з обґрунтуванням пріоритетних напрямків ресурсозбереження в умовах інтенсифікації виробництва, обґрунтуванням шляхів еволюції прогресивних форм інтеграції науки і виробництва, розробкою методів визначення ефективності цих напрямків, в першу чергу ресурсозберігаючих та енергоощадливих технологічних систем, дослідженням недостатньо вивчених напрямків ресурсозбереження в сільському господарстві. Особливої значущості проблематика ресурсозбереження, а як наслідок, використання енергозберігаючих технологій набуває для суб'єктів агропродовольчої сфери, оскільки вони охоплюють широкий діапазон напрямів діяльності, що передбачає значне різноманіття використовуваних ресурсів, від ефективності використання яких залежить продовольча та економічна безпека країни. У науковій літературі знайшли відображення різні аспекти організації, планування, управління ресурсозбереженням і раціонального ресурсоспоживання на всіх рівнях господарювання, тому актуальність проблеми економії ресурсів на сучасному етапі розвитку економіки визначається увагою багатьох вчених і практиків. У зв'язку з цим дослідження проблема менеджменту ресурсозберігаючих та енергоощадливих технологій як напрям техніко-технологічної реструктуризації підприємств агропродовольчої сфери ресурсозбереження набуває особливої значущості.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота повністю відповідає плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Управління соціально-економічним розвитком агропродовольчої сфери України» (державний реєстраційний номер 0118U005208).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних положень та розробка рекомендацій щодо управління

ресурсозбереженням підприємства Миргородського району в умовах динамічного бізнес-середовища. Виконання зазначеної мети обумовлює виконання наступних завдань:

розкриття теоретичних основ управління ресурсозбереженням підприємств в умовах динамічного бізнес-середовища;

аналіз ефективності управління ресурсозбереженням технологій на досліджуваному підприємстві;

визначення шляхів підвищення ефективності управління ресурсозбереженням досліджуваного підприємства в умовах динамічного бізнес-середовища.

Об'єктом дослідження виступає процес управління ресурсозбереженням підприємства Миргородського району в умовах динамічного бізнес-середовища.

Предметом дослідження виступають теоретичні положення та практичні рекомендації щодо управління ресурсозбереженням на підприємстві Миргородського району.

Методи наукових досліджень. У процесі роботи над кваліфікаційною роботою для розв'язання поставлених завдань застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з тематики управління ресурсами та ресурсозбереженням, зокрема і в агропродовольчій сфері (статті, монографії, матеріали наукових конференцій), а також власні аналітичні розрахунки та матеріали досліджень. Статистичну основу досліджень становлять дані фінансової звітності підприємства Миргородського району за 2017-2021 роки.

Елементи наукової новизни полягають в подальшому розвитку структури економічної категорії «ресурсозбереження», актуалізації підходів до сутності ресурсозбереження на підприємстві, удосконаленні моделі системи менеджменту ресурсозбереження підприємства з позиції системного

підходу, модифікації основних напрямів ресурсозбереження на підприємстві.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у формуванні системи цілей управління ресурсозбереженням на досліджуваному підприємстві Миргородського району, забезпеченні можливостей та переваг застосування зелених технологій на товаристві, функціональному розподілі суб'єктів системи управління ресурсозбереженням, визначенні ефективності запровадження техніко-технологічних заходів з ресурсозбереження.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень, викладені у кваліфікаційній роботі оприлюднені у фаховому виданні, на VII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» та на щорічній студентській конференції.

Публікації. Результати досліджень було опубліковано у статті та в тезах:

1. Дячков Д. В., Соколовська Є. В., Лютий Д. В. Управління ресурсозбереженням на підприємствах агропродовольчої сфери: інноваційний аспект. *Цифрова економіка та економічна безпека*. №. 2(02)/2022. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/issue/view/4>

2. Дячков Д. В., Соколовська Є. В. Особливості управління ресурсозбереженням на підприємствах в умовах динамічного бізнес-середовища. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки* : матеріали VII всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 27 жовтня. 2022 р. Полтава: РВВ ПДАУ, 2022. С. 133–135.

3. Соколовська Є. В., Дячков Д. В. Онтологічні аспекти управління ресурсозбереженням підприємств. Матеріали щоріч. студ. конф., 10 листоп. 2022 р. Полтава: РВВ ПДАУ, 2022. С. 210–214.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 78 сторінок, містить 24 рисунки та 8 таблиць, 74 літературних джерел та 12 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

1.1. Онтологічні аспекти управління ресурсозбереженням підприємств

Без переходу до більш ефективної моделі виробництва та споживання, раціоналізації використання ресурсів неможливий і подальший економічний та соціальний розвиток країни, вирішення екологічних проблем. Розширення та поглиблення процесів ресурсозбереження сприяє переходу України до моделі збалансованого розвитку, прискорення процесів інтеграції до глобальної світової економіки. Ресурсозбереження – один з найефективніших напрямків розвитку економіки, що поєднує ключові компоненти виробництва: енергію, матеріали та технології, і якому належить значна роль у зниженні матеріаломісткості виробництва, що особливо актуально для агропродовольчої сфери, ресурсомісткість продукції якої перевищує світовий рівень у 2-3 рази. Найбільша ефективність заходів щодо ресурсозбереження досягається на мікрорівні та забезпечується не тільки виробничою компонентою, а й процесами управління. Відтак, розробка ефективної системи управління інноваційним ресурсозбереженням на підприємствах агропродовольчої сфери набуває важливого значення в умовах світового зростання цін на енергоносії органічного походження, високих темпів науково-технічного прогресу, виведення економіки на якісно новий рівень ресурсозбереження за рахунок розробки, освоєння та впровадження нових поколінь техніки, технології та матеріалів.

Аналіз літературних джерел, відповідної тематики, узагальнення поглядів науковців, дозволив відзначити, що не існує єдиного підходу до трактування ресурсозбереження як економічної категорії [Ошибка! Источник ссылки не

ссылки не найден.; **Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.];**

– ресурсозбереження як процес запобігання шкоди [**Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.];**

– ресурсозбереження як процес усунення дефіциту факторів виробництва [**Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.].** Аналогічного підходу дотримується І.М. Радчук, який визначає поняття «ресурсозбереження» як процес всесвітньої економії витрат громадської праці, що забезпечується при оптимальному, збалансованому розвитку економіки [**Ошибка! Источник ссылки не найден.],** що в подальшому доповнюється визначенням Л.П. Рибалко: ресурсозбереження – система заходів щодо раціоналізації використання ресурсів при виробництві продукції з погляду витрати ресурсів та кінцевих результатів виробництва та споживання [**Ошибка! Источник ссылки не найден.];** О.В. Лопушинська визначає ресурсозбереження як характеристику технологічного процесу, що забезпечує мінімізацію витрат ресурсів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.].** Вона також пропонує виділити як основні складові компоненти поняття «ресурсозбереження» такі процеси та їх результати : процес скорочення витрат ресурсів на всіх стадіях життєвого циклу продукції (у натуральному вираженні); сукупність заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів у процесі виробництва, збільшення ресурсовіддачі (у вартісному вираженні);

– ресурсозбереження як процес зниження забруднення довкілля та мінімізації витрат на відшкодування екологічної шкоди [**Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.];**

Т.І. Свиначенко, К.Г. Петрищева [Ошибка! Источник ссылки не найден.], О.В. Кубатко, А.А. Іскаков [Ошибка! Источник ссылки не найден.] наголошують, що важливою умовою ресурсозбереження має бути безпека держави, екосистеми, регіонів, підприємств, людини. Також Л.С. Безугла [Ошибка! Источник ссылки не найден.], Т.В. Іванова [Ошибка! Источник ссылки не найден.] розглядають ресурсозбереження як процес зниження забруднення довкілля та мінімізації витрат на відшкодування екологічних збитків.

Водночас, деякі автори згадують шляхи досягнення ресурсозбереження, зокрема Ю.О. Набатова, А.В. Петреняк вважають, що ресурсозбереження має досягатися шляхом реалізації у діяльності підприємства досягнень науково-технічного прогресу та застосування сучасних методів управління [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.], на думку О.М. Бабиної, В.А. Барбаша ресурсозбереження має досягатися шляхом визначення та розвитку найбільш пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.]. О.Д. Довгань вважає, що ресурсозбереження має здійснюватися за допомогою впровадження ресурсозберігаючих технологій та розглядає ресурсозбереження як процес оптимізації системи обліку, контролю та раціонального використання ресурсів [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Ряд авторів при визначенні сутності ресурсозбереження розглядає його через призму ресурсомісткості, зокрема Н.І. Верхоглядова, О.Б. Письменна зазначають, що результатом ресурсозбереження має стати зниження ресурсомісткості продукції [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Водночас, Г.Є. Беляєва згадує про зниження матеріаломкості [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Ю.В. Дзядикевич зазначає, що результатом ресурсозбереження має стати споживання ресурсів у найменшому обсязі на одиницю виробленої продукції [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. А.С. Козенок, О.В. Кутья зазначають, що ресурсозбереження має

забезпечувати зниження реусроспоживання, причому не тільки при створенні продукції та її виробництві, а й під час використання (експлуатації) [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. А.Я. Петриняк розглядає ресурсозбереження як процес зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Значна частина авторів результат ресурсозбереження вбачають у поліпшенні, підвищенні, досягнення певного ефект. Наприклад, Н.А. Герасимчук розуміє під ресурсозбереженням економію ресурсів у масштабах суспільства при кінцевих результатах його розвитку, що не знижуються [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. І.Я. Іпполітова вважає, що ресурсозбереження має бути спрямоване на підвищення числа та ступеня задовольняються потреби [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. О.В. Сталінська одним з основних компонентів ресурсозбереження вважає процес приросту чистого прибутку та забезпечення беззбитковості виробництва [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. С.Я. Єлецьких, Т.І. Свиначенко, К.Г. Петрищева зазначають, що метою ресурсозбереження є забезпечення необхідного рівня результативності економічної системи у теперішньому та майбутньому [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. І.А. Маркіна, М.В. Зось-Кіор, М.І. Сьомич вважає, що ресурсозбереження необхідне забезпечення сталого економічного зростання [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Т.П. Ткаченко, С.О. Кириченко зазначають, що результатом ресурсозбереження має стати отримання максимального корисного ефекту використання ресурсів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. О.В. Захарченко пропонує розуміти ресурсозбереження як універсальний інструмент підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, зростання виробництва продукції при тій же кількості використаної сировини, палива, основних та допоміжних матеріалів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Л.М.

Дорохова,

Л.В. Недільська вбачають метою ресурсозбереження – досягнення прогресивних результатів ефективності виробничо-господарської діяльності

найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Загалом поняття «ресурсозбереження» має різне семантичне наповнення і може трактуватися в залежності від сфери, галузі та специфіки його використання (додаток А), що і визначає його онтологічні особливості.

Узагальнюючи зазначене, формою ресурсозбереження є ресурсозберігаючі заходи: організаційно-економічного, техніко-технологічного, науково-технічного, нормативно-правового та соціально-екологічного. Ресурсозбереження як процес може представляти собою економію, ефективне (раціональне, оптимальне) використання ресурсів, процес скорочення (усунення) втрат, залучення невикористовуваних резервів, а також комплексне використання ресурсів. Головним засобом ресурсозбереження є застосування досягнень науково-технічного прогресу, що включає застосування сучасних методів управління та ресурсозберігаючих технологій. Результатами ресурсозбереження є зниження ресурсоспоживання, зниження матеріаломісткості продукції при її високій якості, підвищення ефективності економічної діяльності підприємства, тобто отримання корисного ефекту, що безумовно позначається на конкурентоспроможності та результативності діяльності підприємства. Важливим є й екологічний аспект: воно не повинно нести шкоди для навколишнього середовища, а в деяких випадках навіть навпаки, сприяти зниженню забруднень. Враховуючи зазначене, ресурсозбереження пропонується визначити як процес скорочення ресурсомісткості продукції при її високій якості, шляхом застосування системи організаційно-економічних, техніко-технологічних, науково-технічних, нормативно-правових та соціально-екологічних заходів, з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, створення умов захисту навколишнього середовища та людини. Під ресурсозбереженням розуміємо комплексний позитивний ефект на стан підприємства, що поєднує в собі економічні, соціальні та екологічні фактори.

Відтак, ресурсозбереження – багатоаспектне поняття, яке слід розуміти як здатність зберегти природні, матеріальні, фінансові, інформаційні, людські та інші види ресурсів з метою підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Особливо актуальною ця проблема є в умовах сталого розвитку економіки. Ресурсозбереження може здійснюватися на наступних рівнях: на мікрорівні (підприємство), лише на рівні міжгалузевих господарських зв'язків (мезоекономіка), на макрорівні (народне господарство).

Управління ресурсозбереженням у системі управління підприємством є відносно самостійною підсистемою (тобто цілісною системою для складових її елементів), містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації та процесів, націлених на підготовку та забезпечення виконання планів ресурсозбереження. При управлінні ресурсозбереженням здійснюється обґрунтований вибір основних напрямів ресурсозаощадження на підприємстві загалом та для кожної структурної одиниці зокрема; формування комплексних цільових програм, визначення та конкретизація завдань за цілями цих програм, визначення критеріїв та закріплення за виконавцями; встановлення календарних строків проведення робіт із проектів; розрахунок потреби у ресурсах та розподіл їх за виконавцями. Одним із способів підвищення ефективності діяльності підприємства є визначення особливостей системи управління ресурсозберігаючим розвитком, що є метою подальших досліджень.

1.2. Особливості управління ресурсозбереженням на підприємствах в умовах динамічного бізнес-середовища

Застосування підприємствами ефективних та своєчасних управлінських рішень щодо ресурсозбереження, ефективне використання ресурсного потенціалу, зниження матеріаломісткості продукції допомагають вирішувати та навіть уникати проблем, особливо з виробничо-господарською діяльністю. Водночас, будь-яке підприємство зацікавлене в збереженні матеріального,

фінансового, трудового чи інвестиційного ресурсного потенціалу, що забезпечується здійсненням ефективного процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві.

Процес управління ресурсозбереженням є складовою частиною загального управління підприємством, а оскільки підприємство є системою елементів, то й менеджмент ресурсозбереженням слід розглядати з позиції системного підходу. Відтак, управління ресурсозбереженням у системі управління підприємством є відносно самостійною підсистемою (тобто цілісною системою для складових її елементів), містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформацію та процеси, спрямовані на підготовку та забезпечення виконання цілей ресурсозбереження (рис. 1.4).

На основі узагальнення поглядів авторів [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.] під системою управління ресурсозбереженням підприємства слід розуміти сукупність дій щодо здійснення впливу органів управління (суб'єкт управління) на процес ресурсозбереження (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (загальних, спеціальних та забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійного підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства та, як наслідок, підвищення ефективності його виробничої, фінансово-економічної, господарської діяльності. Ефективність процесу управління

Виконання загальних функцій управління ресурсозбереженням у повному обсязі складає цикл впливу керуючої підсистеми на підсистему управління чи процес управління ресурсозбереженням. Суб'єктом управління у процесі управління ресурсозбереженням виступають керівництво підприємства, менеджери різних служб та підрозділів підприємства, а також сукупність методів та технічних засобів інформації, отриманої від об'єкта управління. Об'єктом управління є процеси ресурсозбереження на підприємстві. Планування рівня ресурсозбереження, мотивація ресурсозбереження, регулювання та координація здійснюються за прямим зв'язком між суб'єктом та об'єктом управління ресурсозбереженням, а оцінка, аналіз та моніторинг ресурсозбереження здійснюються через зворотній зв'язок, а саме через визначення фактичних показників ресурсозбереження та ефективності використання ресурсів на підприємстві; порівняння фактичних показників ресурсозбереження з нормативними; проведення аналізу виявлених відхилень; визначення причин незадовільного стану ресурсозбереження підприємства. Процес управління ресурсозбереженням реалізується через організацію вказаної моделі. Загальні функції управління ресурсозбереженням розкривають зміст процесу менеджменту ресурсозбереження та мають забезпечити досягнення безпосередньо цілей ресурсозабезпечення [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Реалізація цілей управління ресурсозбереженням неможлива без виконання функцій, що сприяють їх виконанню, і передбачають: методичне забезпечення, інформаційно-технічне забезпечення, організаційне забезпечення, кадрове забезпечення та забезпечення узгодженості в системі менеджменту ресурсозбереження (рис. 1.5).

Модель системи менеджменту ресурсозбереження на підприємствах, зокрема і сільськогосподарських, обумовлює наявність двох рівнів управління та, відповідно, двох груп ресурсозберігаючих заходів: стратегічних, які вимагають суттєвих витрат, але забезпечують значну економію ресурсів протягом тривалого періоду, і тактичних, що не вимагають великих витрат і дають позитивний, хоч і не настільки великий, ефект у короткий час. До стратегічних відносяться заходи, пов'язані з глибокою структурною та технологічною перебудовою виробництва. Найчастіше ресурсозбереження тут є не самоціллю, а лише супутнім ефектом у загальних позитивних результатах такої реорганізації. Стратегічні рішення у сфері ресурсозбереження підприємства повинні забезпечуватися підтримкою на державному та регіональному рівнях. Процес формування стратегії ресурсозбереження підприємства полягає у формуванні загальних напрямів, просування якими має забезпечити підвищення конкурентоспроможності підприємства. При формуванні стратегії не можна передбачити всі можливості, пов'язані із здійсненням конкретного стратегічного проекту. У процесі пошуку стратегічних рішень постійно виникають альтернативи, здійснюється цілеспрямований пошук релевантних рішень. Розробка стратегії є циклічним процесом з постійним коригуванням цілей, з уточненням інформації про фактори, які визначають ресурсозберігаючу діяльність на перспективу.



У межах розглянутих підсистем забезпечення та при взаємодії суб'єкта і об'єкта ресурсозбереження відбувається основна діяльність, спрямована на ресурсозаощадження на підприємстві (рис. 1.6).

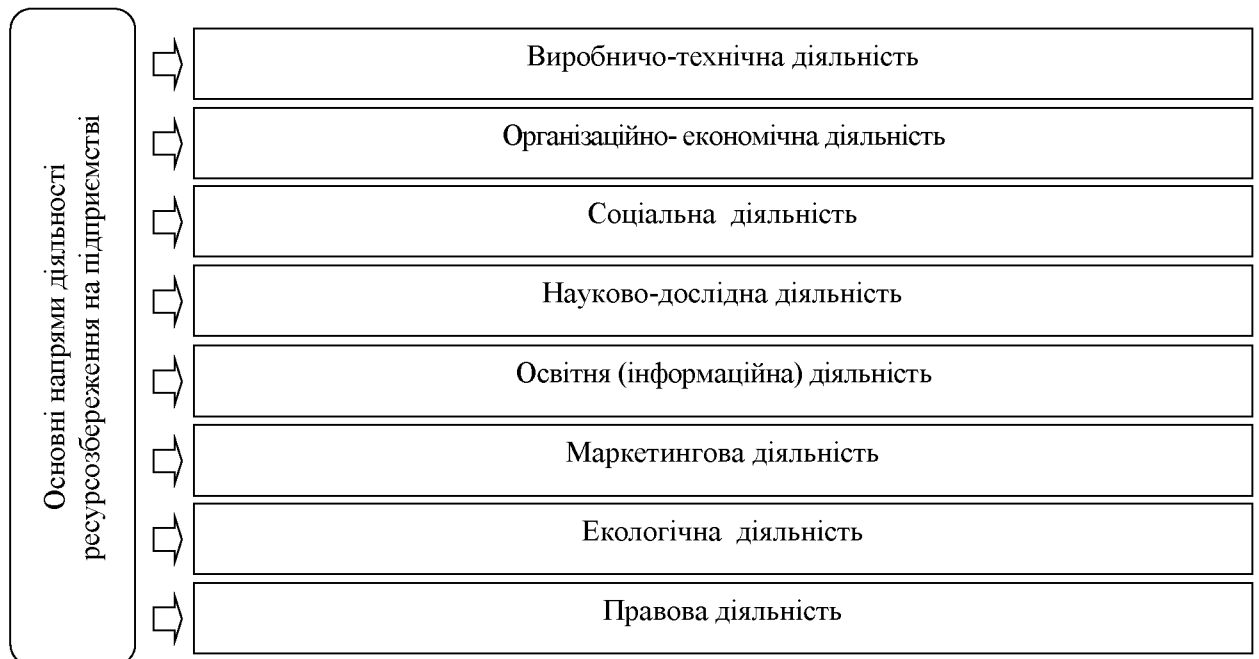


Рис. 1.6. Основні напрями ресурсозбереження на підприємстві [узагальнено на основі **Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

На основі узагальнення особливостей діяльності з ресурсозбереження на підприємствах, розглянутих вітчизняними та зарубіжними авторами [; **Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.**] було здійснене їх групування та оптимізацію структури напрямів ресурсозбереження, а відповідно і управління ними в межах розглянутої моделі системи менеджменту ресурсозбереження підприємства з позиції системного підходу

(рис. 1.7).

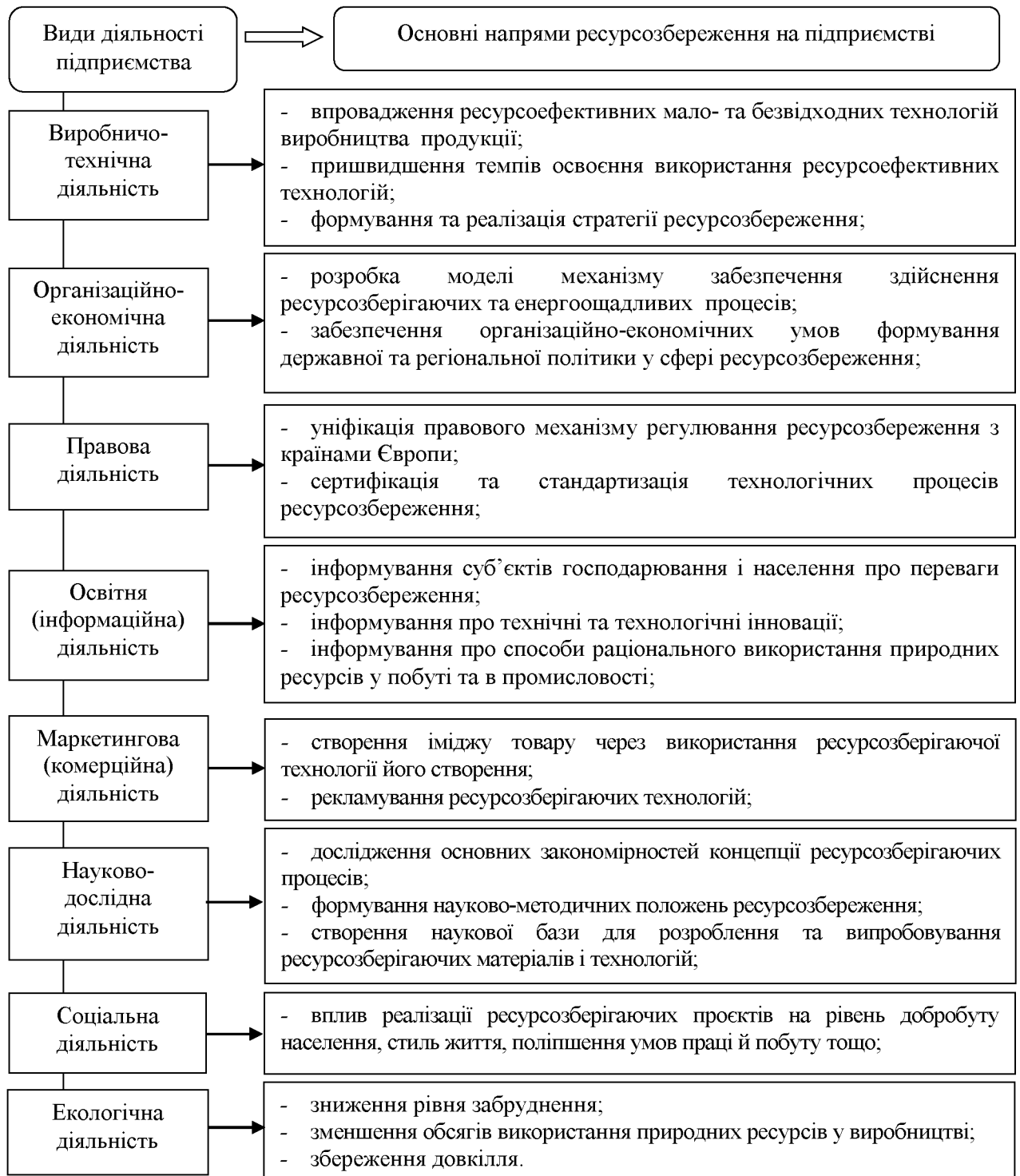


Рис. 1.7. Взаємозв'язок напрямів діяльності з основними напрямками ресурсозбереження на підприємстві [складено на основі **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

У межах напрямів діяльності та структурної складової моделі системи

менеджменту ресурсозбереження підприємства визначені методи управління ресурсозбереженням на підприємстві, які доцільно розподілити на 4 групи (рис. 1.8).



Рис. 1.8. Взаємозв'язок напрямів діяльності з основними напрямками ресурсозбереження на підприємстві [складено на основі **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

Ресурсозбереження як перспективний напрям економічного розвитку, що забезпечує збалансованість екологічної та економічної складових життєдіяльності суспільства, має відповідати наступним основним вимогам

(принципам): не створювати перешкод економічному розвитку на стійкій основі; забезпечувати задоволення потреб сьогодення та майбутніх поколінь на достатньому рівні; сприяти відновленню природних ресурсів у рамках простого та розширеного відтворення; стимулювати подальший пошук штучних матеріалів; забезпечувати поступове зниження та, в результаті, нейтралізацію негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище

Отже, запропонована модель формування системи управління ресурсозбереженням, що базується на принципі функціональної повноти системи. і дозволяє виявити недоліки в організації процесу управління та розробити заходи щодо їх усунення.

Висновки до розділу 1

Здійснивши аналіз теоретико-методичні основи менеджменту конкурентоспроможності підприємства доцільно відзначити:

1. Ресурсозбереження – багатоаспектне поняття, яке слід розуміти як здатність зберегти природні, матеріальні, фінансові, інформаційні, людські та інші види ресурсів з метою підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Ресурсозбереження пропонується визначити як процес скорочення ресурсомісткості продукції при її високій якості, шляхом застосування системи організаційно-економічних, техніко-технологічних, науково-технічних, нормативно-правових та соціально-екологічних заходів, з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, створення умов захисту навколишнього середовища та людини.

2. Систему управління ресурсозбереженням підприємства слід розуміти як сукупність дій щодо здійснення впливу органів управління (суб'єкт управління) на процес ресурсозбереження (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (загальних, спеціальних та забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійного підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства

та, як наслідок, підвищення ефективності його виробничої, фінансово-економічної, господарської діяльності. Модель зазначеної системи передбачає визначення функцій, груп методів, принципів управління ресурсозбереженням на підприємстві, основних напрямів ресурсозбереження та підсистем їх забезпечення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю, що є об'єктом дослідження – вітчизняне сільськогосподарське підприємство, яке здійснює діяльність підприємницьку в агропродовольчій сфері. Товариство було засновано в 2007 р. Місце його територіального розташування – Миргородський район, Полтавська область. Основним видом діяльності товариства здійснюється в галузі рослинництва та передбачає вирощування зернових та бобових культур (кукурудза на зерно, соняшник та культури сушені зернобобові), та, відповідно збут цієї продукції. Виробнича діяльність здійснюється на основі господарського розрахунку, при забезпеченні самоокупності, самостійному фінансуванні та модернізації виробничого потенціалу. Досліджуване товариство має класичну побудову організаційної структури управління, яка носить лінійно-функціональний характер (рис. 2.1).

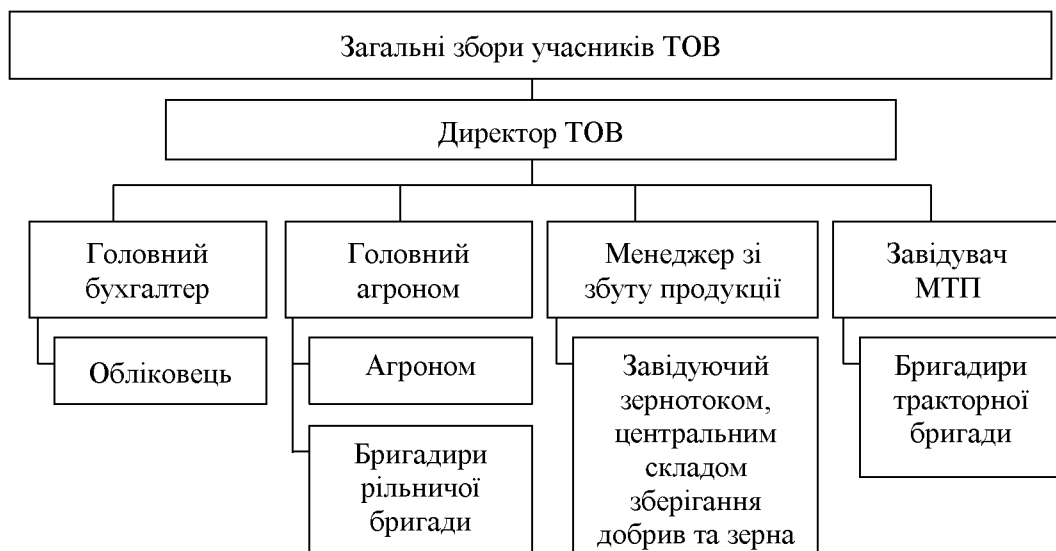


Рис. 2.1. Організаційна структура управління підприємством, станом на 2022 р.

Процес менеджменту на досліджуваному товаристві здійснюється загальними зборами учасників, які є вищим органом управління, та директором, який є виконавчим органом управління в період між зборами (рис. 2.2).



Рис. 2.2. Функціональний розподіл обов'язків між основними органами управління підприємством, станом на 2021 р., станом на 2022 р.

Отже, загальними зусиллями апарату управління, досліджуване підприємство самостійно формує та реалізує стратегію управління, вирішує

аспекти ресурсного забезпечення його діяльності: матеріально-технічного, кадрового, фінансового інформаційного, визначає загальну чисельність працівників, порядок найму та звільнення, внутрішній трудовий розпорядок, форми і системи оплати праці, порядок надання вихідних днів, щорічних відпусток, тощо.

Аналізуючи окремі аспекти ресурсного потенціалу товариства, доцільно здійснити аналіз основного виду матеріально-технічного ресурсу аграрного підприємства – земельного ресурсу, який є основним засобом виробництва сільськогосподарської продукції. Аналіз структури та динаміки земельних ресурсів відображено у табл. 2.1. на основі додатку Б.

Таблиця 2.1

Склад і структура земельного фонду підприємства, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					Структура 2020 р., %	2021 р. до 2017 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Загальна земельна площа у власності і користуванні, га	3611	3615	3598	3529	3541	100,00	-1,94
Площа сільськогосподарських угідь – всього, га	3611	3615	3598	3527	3539	99,94	-1,99
у т.ч. рілля	3051	2969	3146	3225	3252	91,84	6,59

Відповідно до аналітичних розрахунків володіння земельним фондом досліджуваного товариства доцільно відмітити, що майже вся земельна площа (власна та орендована) зайнята під сільськогосподарські угіддя – 99,94 % у звітному році, що на 1,99 % менше порівняно з 2017 р. Площа сільськогосподарських угідь у натуральному вираженні в 2021 р. становить 3539,0 га, що менше на 12 га порівняно з базовим роком, і обумовлено зменшенням частки орендованих площ. Частка земельного ресурсу під рілля складає 91,84 % від загального земельного фонду. Питома вага рілля зростає порівняно з 2017 р. на 6,59 % або ж на 201 га. Загальна земельна площа

товариства складає у 2021 р. – 3541 га, що на 1,94 % менше порівняно з 2017 р., що обумовлено зменшенням частки посівних площ у звітному році та перерозподілом функціонального використання земельного ресурсу підприємства.

Об'єктивна характеристика ресурсного потенціалу товариства передбачає і обов'язковий аналіз кількісного та якісного складу персоналу товариства на основі статистичної звітності за 2017-2021 рр. Результати аналізу та динаміка структури персоналу товариства відображено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика та динаміка загальної структури персоналу підприємства, 2017-2021 рр.

Категорія зайнятих	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+;-)	відносне відхилення, %
	Кількість, осіб	Кількість, осіб	Кількість, осіб	Кількість, осіб	Кількість, осіб		
Управлінський персонал	14	14	13	13	12	-2	-14,3
У тому числі: Керівники	5	5	4	4	4	-1	-20,0
Спеціалісти	9	9	8	8	8	-1	-11,1
Технічні працівники	-	-	1	1	-	0	0
Виробничий персонал	55	53	56	50	50	-5	-9,1
Разом	69	67	69	63	62	-7	-10,1

Трудовий ресурс товариства характеризується негативною тенденцією до зниження загальної чисельності персоналу товариства – загалом на 7 осіб протягом аналізованого періоду, що становить частку зменшення – 10,15 %. Зважаючи на незначний розмір сільськогосподарського підприємства, то зазначене скорочення персоналу товариства відображається на ефективності використання інших видів ресурсів. В розрізі категорії управлінського слід відмітити зменшення чисельності керівників на 2 особи, що становить скорочення питомої ваги даної категорії на 14,3 % протягом аналізованого періоду. Зменшення чисельності спеціалістів на товаристві спостерігалось у

чисельності 1 особи, що становить зменшення питомої ваги цієї категорії управлінського персоналу аж на 20,0 %. Зменшилась і частка технічних працівників 11,1 % за рахунок скорочення посади секретаря. Виробничий персонал теж має тенденцію до зменшення чисельності якого становить 50 осіб у 2021 р., що на 5 осіб менше. Зміна питомої ваги даної категорії становить 9,1 %.

Важливим вираженням ресурсного потенціалу товариства є аналіз обсягу реалізації та асортименту основної продукції, що доцільно охарактеризувати за допомогою коефіцієнту спеціалізації (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Склад та структура виробництва сільськогосподарської продукції підприємства, 2017-2021 рр.

Види продукції	Вартість продукції, тис. грн					Вартість за 5 роки, тис. грн	Питома вага, %	Місце за питомою вагою
	Роки							
	2017	2018	2019	2020	2021			
Пшениця озима	1767,4	2173,4	2128,0	-	-	6068,8	2,1	5
Кукурудза на зерно	25959,4	28377,3	37343,1	51836,6	44284,4	187800,8	65,3	1
Ячмінь озимий	626,1	-	300,0	-	-	926,1	0,3	7
Культури зернобобові сушені	1030,2	-	-	-	1422,6	2452,8	0,9	6
Соняшник	11042,3	9096,9	7516,1	14709	15120,5	57484,8	20,0	2
Соя	5657,7	7673,1	5426,2	5907,7	-	24664,7	8,6	3
Ріпак озимий	3175,5	1262,3	3576,2	-	-	8014	2,8	4
Разом по рослинництву	49258,6	48583	56289,6	72453,3	60827,5	287412	100,0	x
Всього по господарству	49258,6	48583	56289,6	72453,3	60827,5	287412	100,0	x

Коефіцієнт спеціалізації товариства за 2017-2021 рр. розрахований наступним чином: $K_{\text{спец}} = 100 / (65,3 + 20,0 * 3 + 8,6 * 5 + 2,8 * 7 + 2,1 * 9 + 0,9 * 11 + 0,3 * 13) = 100 / (65,3 + 60,0 + 43,0 + 19,6 + 18,9 + 9,9 + 3,9) = 0,45$.

Коефіцієнт свідчить про рівень «середній» рівень спеціалізації діяльності товариства на окремому асортименту продукції, що характеризує його як таке, що використовує конкурентну стратегію фокусування і виробляє обмежений асортимент продукції, яка користується попитом на ринку та

відповідно приносить найвищий рівень прибутку. Відтак, основними видами продукції товариства є кукурудза на зерно, питома вага якої за останні роки становить 65,3 % в структурі виробництва продукції. Соняшник є другим за питомою вагою видом продукції товариства, частка якого за 2017-2021 рр. становила – 20,0 %. Третім видом продукції є соя – 8,6 %. Хоча доцільно відмітити, що товариство припинило вирощування сої у 2021 р. і переорієнтувалось на заготівлю культур зернобобових сушених – 1422,6 тис. грн. Основними ринками збуту є східний, південний та центральний регіони України.

Наступним видом матеріальних ресурсів товариства є його активи, аналіз співвідношення структури яких продемонстровано на рис. 2.3 (додаток В) та розраховано на основі даних балансів за 2017-2021 рр. (додаток Г).



Рис. 2.3. Динаміка структури та складу активів підприємства, 2017-2021 рр.

Відтак, питома вага оборотних активів, які складають їх основу становить 82,9 % у звітному році та зростає на 4,3 % відносно базового року. Необоротні активи відповідно зменшують свою питому вагу в структурі активів товариства відповідно на 4,3 % протягом аналізованого періоду і становлять у звітному році 17,1 %. Такий структурний розподіл активів

товариства є прийнятним з врахуванням специфіки діяльності аграрного підприємства, а зростання частки оборотних активів в загальному свідчить про підвищення ділової активності в аналізованому періоді. Проте, щоб більш об'єктивно охарактеризувати матеріально-технічний ресурсний потенціал підприємства доцільно провести аналіз складу окремо необоротних та оборотних активів.

Результати аналізу забезпеченості основними засобами виробництва та ефективність їх використання протягом 2017-2021 рр. відображено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Наявність і рух основних засобів на підприємстві, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021	
Основні засоби, тис. грн на початок року	11980	17520	17443	22130	28212	(в 2,4 рази)
на кінець року	17520	17443	22130	28212	23370	33,4
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	14750,0	17481,5	19786,5	25171,0	25791,0	74,9
Знос основних засобів, тис. грн на початок року	10406	18848	16385	19968	25112	(в 2,4 рази)
на кінець року	12848,0	16385,0	19968,0	25112,0	29408,0	(в 2,3 рази)
Середньорічний знос основних засобів, тис. грн	11627,0	17616,5	18176,5	22540,0	27260,0	(в 2,3 рази)
Рівень зносу, % на початок року	86,9	107,6	93,9	90,2	89,0	2,5
на кінець року	73,3	93,9	90,2	89,0	125,8	71,6
Середньорічний рівень зносу основних засобів, %	80,1	100,8	92,1	89,6	107,4	34,1

Слід відмітити зростання основних засобів товариства, особливо їх вартості на початок року в 2,4 рази порівняно зі значенням 2017 р. Показники значень основних засобів на кінець року теж прямує до зростання, але з меншою тенденцією – на 33,4 %. Відтак, середньорічна вартість основних засобів зростає на 74,9 % у 2021 р. порівняно по відношенню до 2017 р. і становить у вартісному вираженні 25791,0 тис. грн. Зазначене звичайно є позитивною тенденцією, що свідчить про постійне оновлення матеріально-технічної бази виробництва досліджуваного підприємства. Водночас, слід звернути увагу і на показники зносу основних засобів, значення якого на початок кожного року збільшується в 2,4 рази порівняно зі співвідношенням

2021 р. до 2017 р. Значення даного показника на кінець року теж зростає на у 2,3 рази, що майже відповідає значенню середньорічного зносу основних засобів виробництва у грошовому вираженні. Значним є показник відносного значення середньорічного рівня зносу основних засобів (125,8 % у 2021 р.), що зростає на 34,1 %.

Доцільно відмітити, що середньорічна вартість основних засобів у 2021 р. становить 25791,0 тис. грн, середньорічний знос – 27260,0 тис. грн, що свідчить про недосконалість ресурсної стратегії щодо управління матеріально-технічною базою досліджуваного підприємства.

Іншою складовою активів товариства є оборотні активи товариства, аналіз динаміки структури яких наведено на рис. 2.4. (додаток Д)

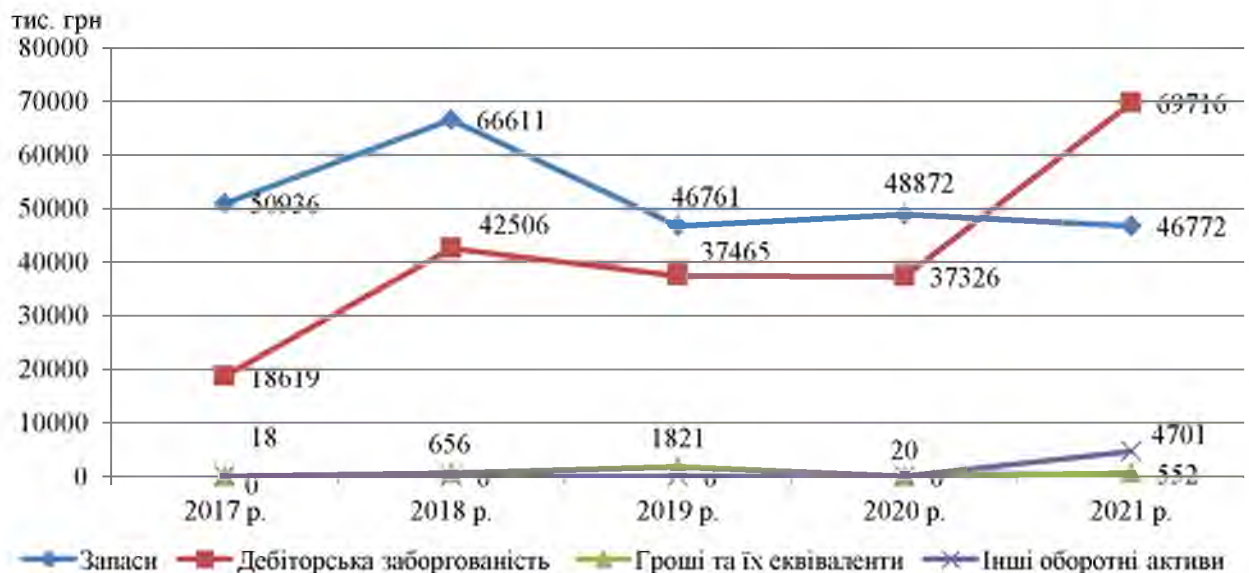


Рис. 2.4. Динаміка структури оборотних активів підприємства у 2017-2021 рр.

Відповідно до поданого графічно-аналітичного матеріалу спостерігається зростання дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів товариства протягом аналізованого періоду на 30,5 % порівняно з 2017 р. Дана складова активів з другої за значенням частки складу оборотних активів у 2021 р. займає лідируючу позицію (57,3 %) і становить 69716 тис. грн, що на 21097 тис. грн більше порівняно з 2017 р. Дебіторська заборгованість має таке зростання через збільшення обсягів дебіторської

заборгованості за виданими авансами (47,5 %) та дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (20,9 %). Зростання дебіторської заборгованості засвідчує зростання можливості настання підприємницького ризику, а й відповідно зменшення поточної ліквідності.

Запаси мають значну питому вагу серед оборотних активів товариства – 38,42 % у 2021 р., а їх вартість становить 46772 тис. грн. Слід відмітити тенденцію до зниження обсягу запасів в складі оборотних активів на 34,8 % протягом аналізованого періоду, оскільки їх питома вага становила 73,2 %. Мінімізація запасів відбувається через зменшення в їх структурі виробничих запасів на 21,2 % (свідчить про ефективність використання виробничих потужностей товариства та реалізацію доцільної виробничої стратегії), зменшення готової продукції на 7,8 % та зменшення товарів на 17,9 %, що пояснює зростання дебіторської заборгованості за продукцію, товари. Відповідно на графіку спостерігається зростання дебіторської заборгованості та зменшення запасів. Зростає питома вага грошових коштів та їх еквівалентів товариства на 0,4 % і збільшуються з 18 тис. грн у 2017 р. до 552 тис. грн у 2021 р. це позитивним аспектом підвищення ліквідності активів товариства.

Фінансові ресурси товариства доцільно охарактеризувати з позиції співвідношення джерел його фінансування, що потребує аналізу структури пасивів товариства, результати якого відображені на рис. 2.5 (додаток Е).

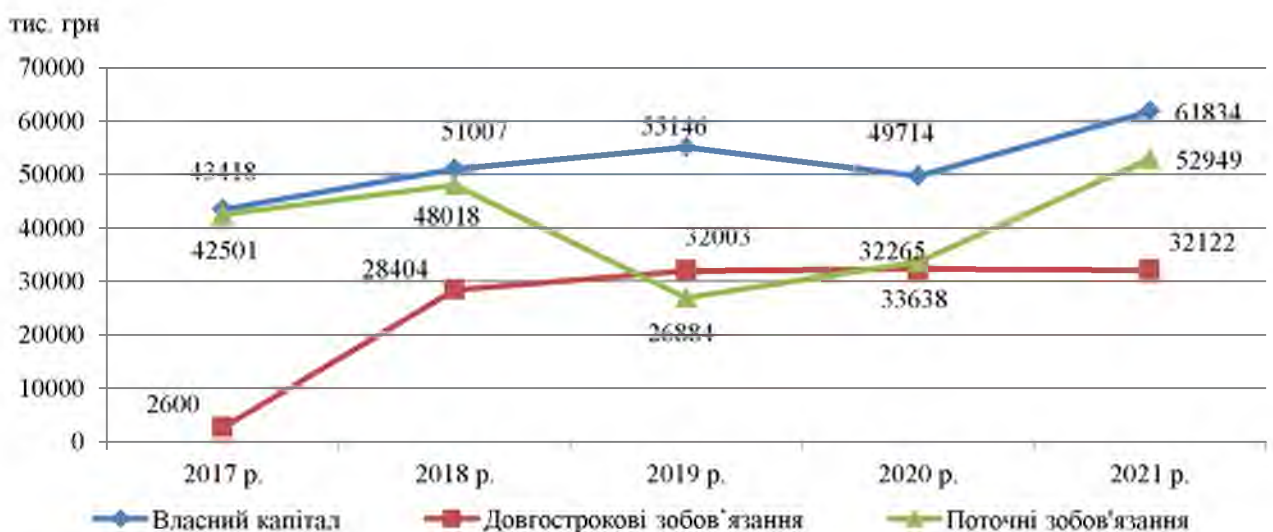


Рис. 2.5. Динаміка структури пасивів підприємства у 2017-2021 рр.

Найбільшу питому вагу серед фінансових ресурсів товариства має власний капітал (42,09 % у 2021 р.), частка якого зменшилась на 6,96 % у звітному році порівняно з базовим роком. Водночас слід відмітити зростання вартості власного капіталу в джерелах фінансування товариства з 43418 тис. грн до 61834 тис. грн, тобто на 18416 тис. грн.

Тенденція до зростання простежується і для поточних зобов'язань вартість яких збільшується з 2600 тис. грн у 2017 р. до 52949 тис. грн у 2021 р., тобто у 2,2 рази, що пов'язано зі суттєвим збільшенням поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами (38282 тис. грн у звітному періоді). Зазначене означає, що товариство отримало попередню оплату за послуги, надання яких не відбулося на кінець звітного періоду. Проте, якщо розглядати поточні зобов'язання в структурі джерел фінансування товариства, то їх частка в пасиві зменшується протягом аналізованого періоду на 11,97 % і становить у 2021 р. – 36,04 %.

Натомість, збільшуються у звітному році частка довгострокових зобов'язань серед джерел фінансування товариства на 18,93 %. Їх питома вага в пасивах у 2021 р. становить 21,87 %, а вартість 32122 тис. грн, що у 12,35 разів більше порівняно з 2017 р.

Отже, власний капітал представлений переважно нерозподіленим прибутком, довгострокові зобов'язання – довгостроковими кредитами банків, а поточні зобов'язання – кредиторською заборгованістю за одержаними авансами. Зазначені аспекти знижують поточну платоспроможність товариства та негативно впливають на його фінансово-господарський стан.

Об'єктивним показником, який характеризує ефективність використання ресурсів та, одночасно, результативність виробничо-господарської діяльності є показник рентабельності, динаміка якого наведена на рис. 2.6. (додаток Ж) на основі звітів про фінансові результати (додаток И).

Показники рентабельності свідчать про деякі складності товариства в 2019 р., що призвело до зниження прибутковості його діяльності, що пов'язано із певними соціальними та економічними факторами, а також із внутрішніми чинниками товариства, серед яких і низька ефективність використання ресурсного потенціалу. Найбільший рівень рентабельності має показник власного капіталу, значення якого становить у звітному році 19,6 %, що менше на 8,5 процентних пункти за значення 2017 р. Наступним за значенням є показник рентабельності витрат, який становить 15,2 % у 2021 р. та зменшує своє значення на 1,5 процентних пункти. Рентабельність позичкового капіталу, теж зменшується протягом аналізованого на 12,8 процентних пункти періоду і становить у звітному році 14,2 %. Майже не змінюється значення рентабельності активів у 2021 р. порівняно з 2017 р., відхилення становить 0,1 процентний пункт в бік зменшення. Значення цього показника у звітному році – 13,7 %. Рентабельність оборотних активів має найменше значення показника у 2021 р. – 10,0 %, і зменшується на 7,6 процентних пункти відносно базового року.

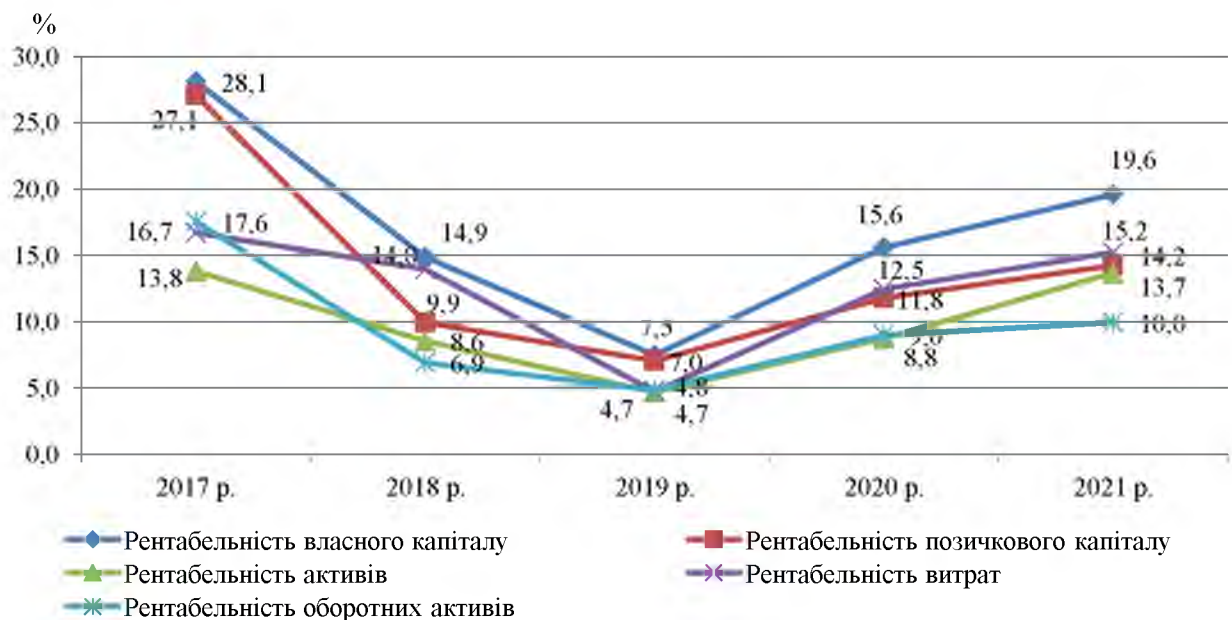


Рис. 2.6. Динаміка показників рентабельності підприємства, 2017-2021 рр.

Отже, організаційно-економічна характеристика досліджуваного товариства дозволила визначити особливості функціонування товариства, організаційну побудову системи управління, а також здійснити аналіз основних видів ресурсів (земельних, матеріально-технічних та фінансових). Натомість потребує аналізу ще один важливий елемент ресурсного потенціалу товариства – людський ресурс, який є основою діяльності товариства.

2.2. Діагностика системи управління ресурсозбереженням підприємства

Діагностика системи управління ресурсозбереженням досліджуваного підприємства дозволила визначити, що вона має певну структуру, яка передбачає формування та реалізацію функціональних взаємозв'язків між суб'єктами управління та їх впливом на об'єкт. Водночас, як і більшість вітчизняних сільськогосподарських суб'єктів господарювання структура зазначеної підсистеми не є формалізованою і виражається у функціональному розподілі обов'язків між керівникам, фахівцями та виробничим персоналом щодо реалізації окремих напрямів ресурсозбереження та ресурсозаощадження на товаристві (рис. 2.7).

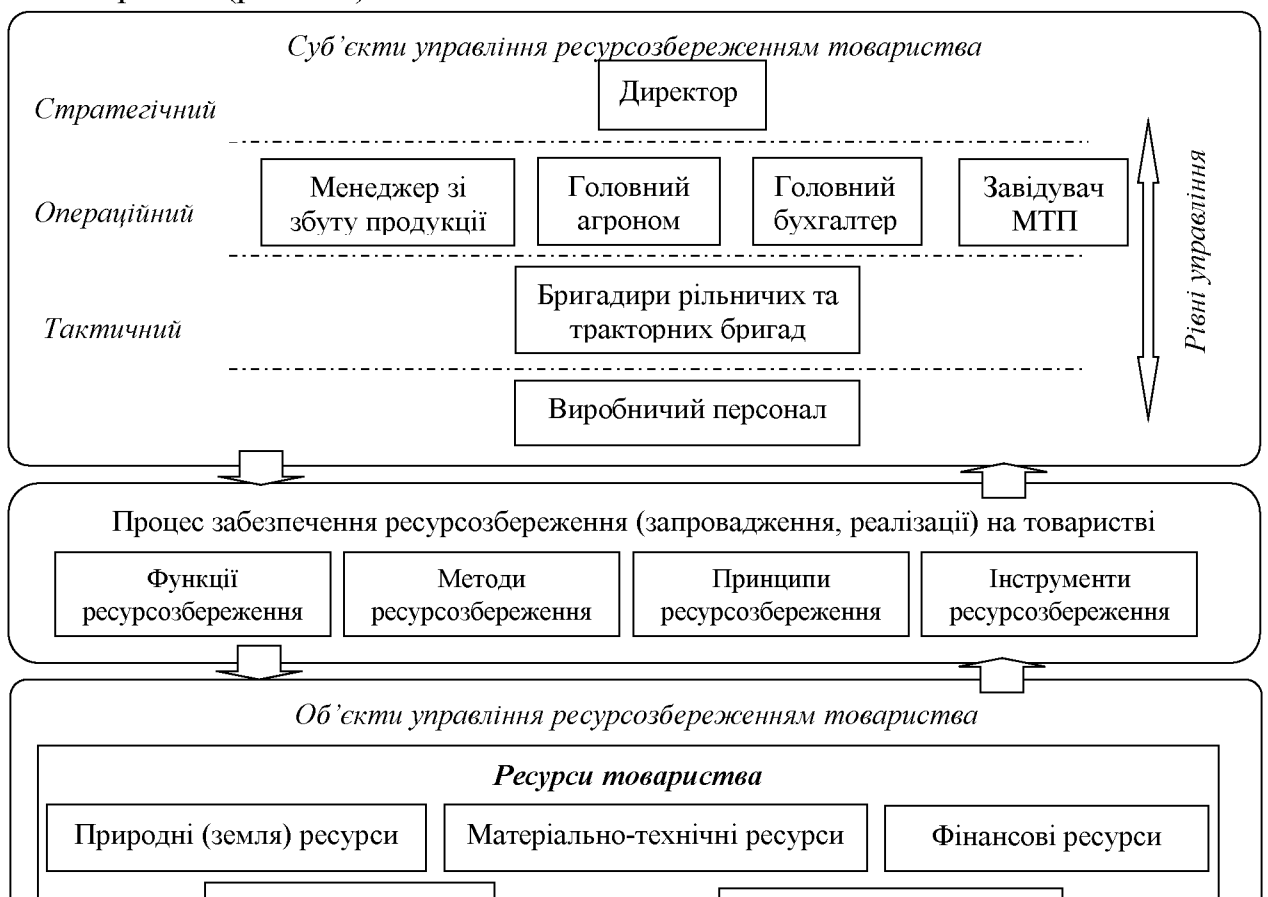


Рис. 2.7. Система управління ресурсозбереженням підприємства, станом на 2022 р.

Управління ресурсозбереженням досліджуваного підприємства не є провідним та спеціалізованим напрямом діяльності товариства, та використовується лише за необхідності ситуативного менеджменту, тобто застосовується коли виникає істотна проблема щодо врегулювання використання конкретного виду ресурсів. Відтак, даний аспект управління ресурсним потенціалом даного суб'єкту не носить системного характеру.

В процесі діагностики було з'ясовано, що суб'єктами управління ресурсозбереженням на товаристві виступає виконавчий орган управління – директор, а також провідні спеціалісти різних напрямів виробничої та управлінської діяльності: головний бухгалтер, головний агроном, завідувач МТП, менеджер зі збуту продукції, бригадири рільничих та тракторних бригад, а також виробничий персонал.

Стратегічний напрям ресурсозбереження товариства забезпечує директор, який вирішує основні управлінські проблеми щодо застосування ресурсозберігаючих технологій: удосконалення організації та управління ресурсозбереження, соціальні заходи.

Операційний аспект управління ресурсозбереженням забезпечується спеціалістами відповідно до основних їх функціональних обов'язків – організаційно-економічний напрям (головний бухгалтер, менеджер зі збуту продукції), техніко-технологічний напрям (головний агроном, завідувач МТП, бригадири рільничих та тракторних бригад). Серед основних напрямів регулювання на даному рівні є: підвищення науково-технічного рівня виробництва, використання вторинних матеріальних ресурсів, раціональне

використання паливно-енергетичних ресурсів.

Тактичний напрям управління ресурсозбереженням забезпечується виробничим персоналом товариства, який спрямовує зусилля на впровадження ресурсозберігаючих технологій та забезпечення ресурсозаощадливих заходів задля підвищення результативності виробничої діяльності. Оскільки спеціалізація суб'єкту господарювання базується на сфері рослинництва, то відповідно і всі напрями заощадження ресурсів та технології ресурсозбереження спрямовані на дану сферу.

Об'єктами системи управління ресурсозбереженням на досліджуваному підприємстві є безпосередньо ресурси (природні (земля), матеріально-технічні, фінансові, трудові, інформаційні), а відповідно і операції, які здійснюють з даними видами ресурсів – напрями діяльності пов'язані із процесом використання ресурсного потенціалу, його акумулюванням, збереженням та відтворенням.

Власне реалізація процесу управління ресурсозбереженням на товаристві здійснюється на основі використання спеціальних функцій, методів, принципів та інструментів.

Загалом процес ресурсозбереження на досліджуваному підприємстві забезпечується за допомогою використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій, спрямованих на зниження фондоемності та матеріаломісткості продукції, підвищення продуктивності праці, підвищення якості продукції, раціонального застосування праці менеджерів тощо.

Не зважаючи на відсутність чіткої стратегії управління ресурсами на товаристві, забезпечення ресурсозбереження є необхідною вимогою сучасності застосування техніки, технології, організації виробництва, невиробничої та управлінської діяльності. Зазначене обумовлюється процесом виробництва сільськогосподарської продукції, процесами експлуатації сільськогосподарської техніки під час переробки продукції, що вимагає використання технологій, які забезпечують мінімізацію кількості ресурсів, а також бути застосування без- та маловідходного виробництва.

Пропри відсутність чіткої системи управління ресурсозбереженням на досліджуваному підприємстві, керівництво визначає його основну мету – ефективне використання земельних, матеріально-технічних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів, результатом досягнення якої стає виробництво продукції з кращими якісними показниками при мінімумі сукупних виробничих витрат ресурсів та підвищення економічної віддачі від кожної натуральної одиниці ресурсів.

Відтак, доцільно виокремити блоки заходів, які в більшій або меншій мірі використовуються на досліджуваному товаристві (рис. 2.8).

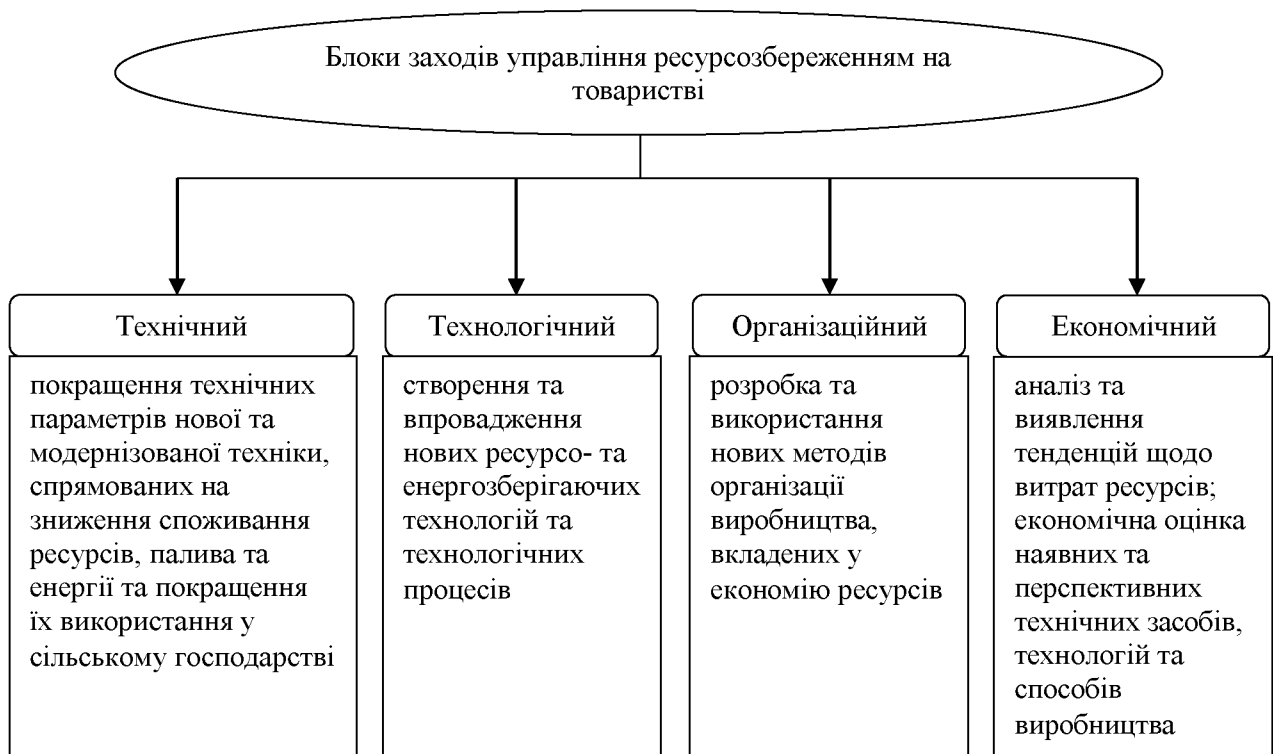


Рис. 2.8. Блоки заходів управління ресурсозбереженням на підприємстві, станом на 2022 р.

Відтак, блок технічних заходів ресурсозбереження на досліджуваному товаристві передбачає: впровадження високопродуктивної комбінованої техніки, що дозволяє за один прохід виконувати кілька операцій (обробка ґрунту, внесення мінеральних добрив, посів, коткування); збільшення ширини захоплення машинно-тракторних агрегатів та робочих швидкостей; раціональне агрегування машин, спрямоване повне використання

потужності мобільних машин (тракторів, комбайнів); заміна машин із наднормативними термінами служби з метою зниження витрати дизельного палива та запасних частин.

Блок технологічних заводів ресурсозбереження на підприємстві передбачає: мінімізація механічного обробітку ґрунту; збереження рослинних залишків на поверхні ґрунту; використання сівозмін, що включають поряд з найбільш економічними культурами, культури, які покращують ґрунтову родючість; інтегрований підхід у боротьбі зі шкідниками та хворобами рослин; використання якісного насіння, чуйного до ресурсозберігаючих технологій.

Організаційний блок заходів ресурсозбереження на досліджуваному товаристві включає: вдосконалення структури посівних площ та розширення посівів низьковитратних та високорентабельних культур: соняшнику та сої; запровадження нових високорентабельних культу, і навіть розширення площ сортів культур різних термінів дозрівання, збільшення обсягів виробництва, збільшення термінів виконання робіт, річного завантаження тракторів та машин та зниження потреби у них.

Економічний блок заходів ресурсозбереження товариства передбачає: виявлення неекономічних режимів роботи обладнання; визначення можливого потенціалу енергозбереження на підприємстві за видами енергоносіїв та оцінка розміру інвестицій – розробка комплексної програми з енергозбереження, що включає техніко-економічне обґрунтування ефективності запропонованих заходів; складання енергетичного паспорта – складання всіх відомостей про енергогосподарство підприємства та оцінка ефективності використання.

Загалом, якщо характеризувати організаційно-економічний механізм управління ресурсозбереженням на товаристві з обмеженою відповідальністю, то він включає: планування та прогнозування ресурсозбереження на різних рівнях управління; економічне обґрунтування нових ресурсів, ресурсозберігаючої техніки, технологій та способів

виробництва; окремі показники обліку споживання, аналізу використання та виявлення основних тенденцій впровадження ресурсозберігаючих технологій; вдосконалення цінової політики, спрямованої на економію матеріально-технічних ресурсів; фінансово-кредитні заходи стимулювання ресурсозбереження; внутрішньогосподарські госпрозрахункові відносини з ресурсозбереження; організаційні заходи щодо використання ресурсів; розробка системи економічних нормативів, що регулюють ресурсозбереження; вивчення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду з ресурсозбереження та енергозаощадження.

Систему управління ресурсозбереженням товариства доцільно також проаналізувати з основних його напрямів (рис. 2.9).

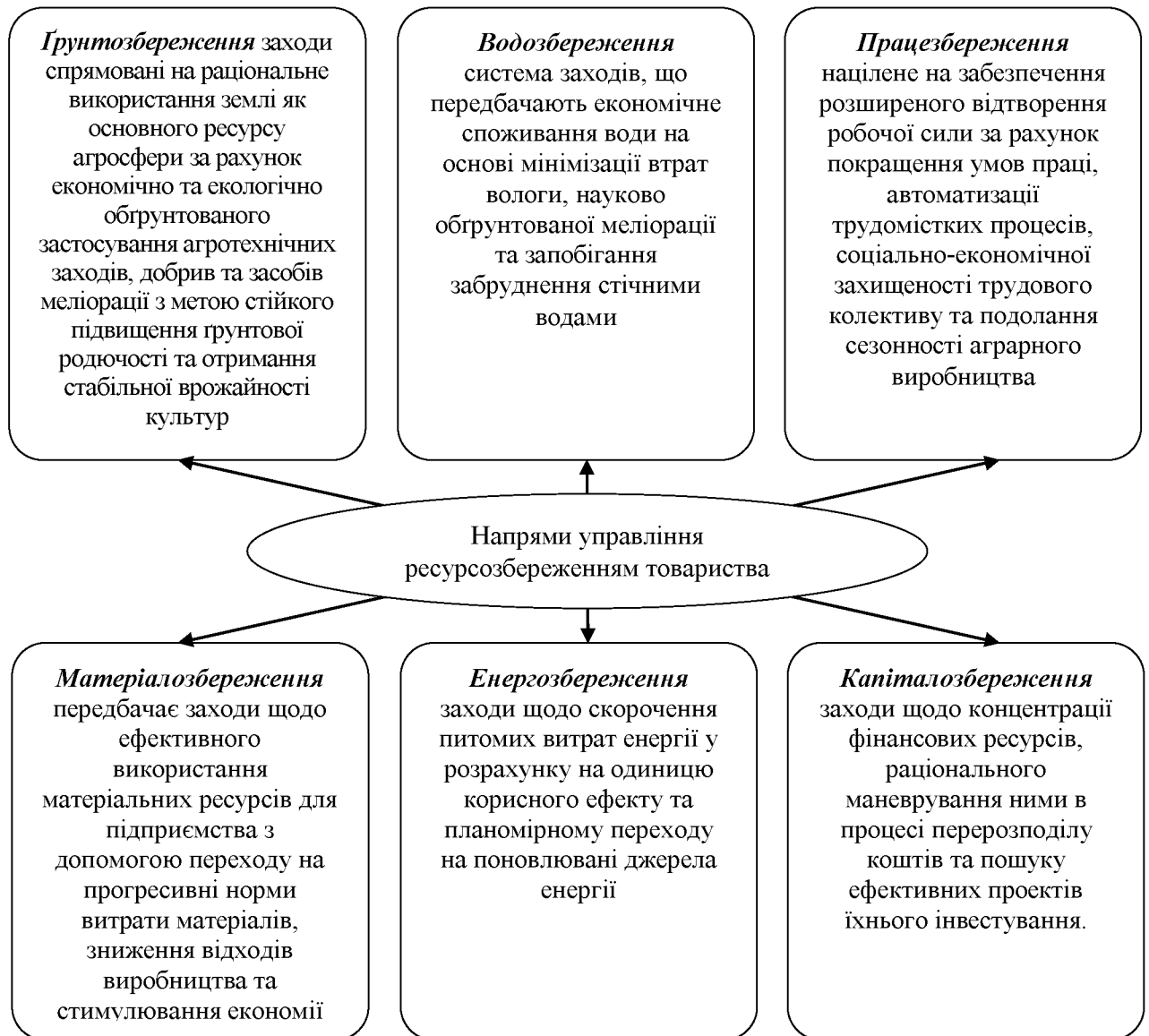


Рис. 2.9. Напрями управління реалізацією заходів ресурсозбереженням

на підприємстві, станом на 2022 р.

Досягнення цілей за кожним із визначених напрямів ресурсозбереження на товаристві здійснюється за допомогою послідовного вирішення завдань, що зумовлюють необхідність: оцінки поточного стану ресурсозбереження на підприємстві; визначенні факторів, що безпосередньо впливають на ефективність ресурсозбереження; знаходження джерел фінансування заходів щодо ресурсозбереження; визначення окремих виконавців реалізації заходів ресурсозбереженням на підприємстві та забезпечення її функціонування. Зазначене потребує виконання наступного алгоритму (рис. 2.10).

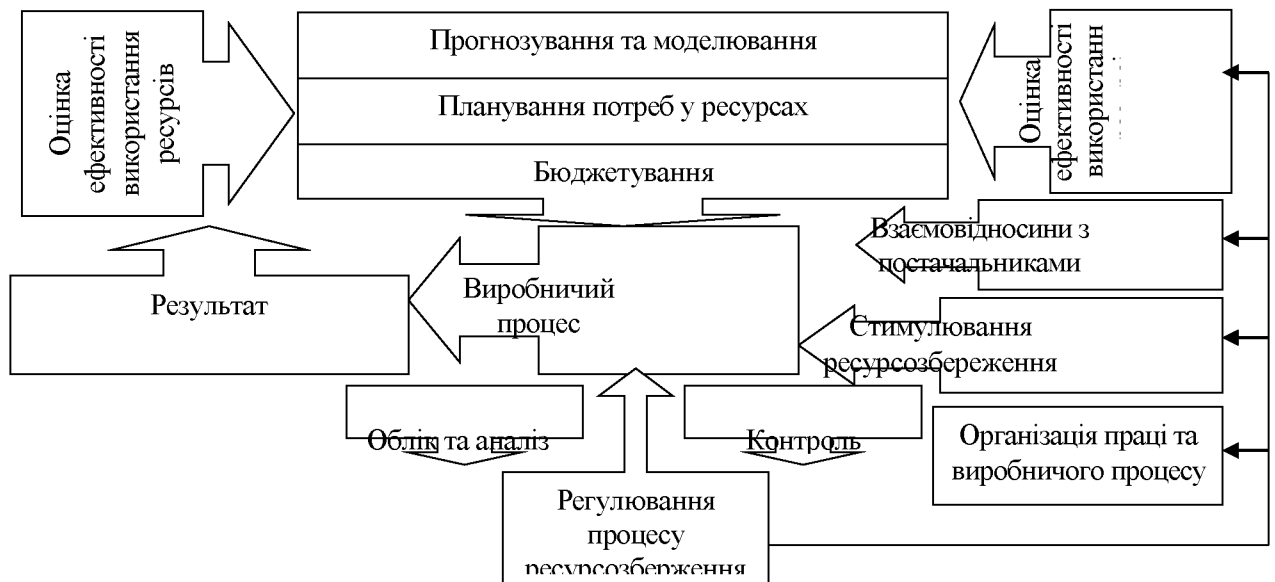


Рис. 2.10. Алгоритм реалізації процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві, станом на 2022 р.

Отже, у процесі виробництва, безпосередньо пов'язаного з ресурсоспоживанням, виникає необхідність регулювання управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві, що, в свою чергу, обумовлює важливість дотримання наступних умов: забезпечення обліку витрат ресурсів на виробництво продукції; аналіз ресурсоспоживання; організація постійного контролю за усіма стадіями виробничого циклу, що дозволяє визначити відхилення обсягу витрат ресурсів на одиницю

виробленої продукції від розроблених для підприємства нормативів; забезпечення контролю якості виробленої продукції та її безпеки для споживача.

За умови динамічного зовнішнього середовища управління ресурсним потенціалом товариства виступає необхідною умовою діяльності та розвитку ресурсозбереження, аналіз ефективності застосування якого розглянуто в наступному підрозділі.

2.3. Аналіз ефективності застосування ресурсозберігаючих технологій на підприємстві

Оцінка ресурсозберігаючого потенціалу підприємства дає наочне уявлення про поточний рівень ресурсозбереження та ефективність сформованого механізму економії ресурсів, а також є орієнтиром для подальших аналітичних розрахунків. Складання та дослідження функції ресурсозбереження аграрної продукції переслідує мета порівняння обсягів використання ресурсів виробництва, а також виявлення груп пріоритетних факторів ресурсозбереження та на цій основі зниження витратності продукції. За результатами дослідження функцій робиться обґрунтований висновок про еколого-соціально-економічної ефективності політики, що проводиться на підприємстві ресурсозбереження. У разі нестачі внутрішніх резервів підвищення ефективності ресурсоспоживання виконуються додаткові модельні побудови модернізації техніко-технологічного та організаційно-економічного забезпечення провадження на конкретному підприємстві.

Вихідним етапом комплексного аналізу ефективності ресурсоспоживання на досліджуваному сільськогосподарському товаристві виступає оцінка його ресурсозберігаючого потенціалу, тобто свого роду заходи здатності підприємства реалізовувати ресурсозберігаючі інноваційні проекти. Саме від стану та ступеня освоєння ресурсозберігаючого потенціалу товариства залежить вибір найкращої стратегії організаційно-економічної

або техніко-технологічної інноваційної діяльності. Тому будь-які рекомендації щодо раціонального використання ресурсів, насамперед, мають базуватися на оцінці ресурсозберігаючого потенціалу об'єкта дослідження. Завершальним етапом комплексного аналізу ефективності використання ресурсів виробництва є оцінка еколого-соціально-економічного ефекту.

Визначення ресурсозберігаючого потенціалу здійснюється за методикою експертних оцінок на основі порівняння показників аналізованого підприємства. Результуючий показник експертної оцінки ресурсозбереження на товаристві, відображено на рис. 2.11, його оцінка здійснена методом опитування управлінського та виробничого персоналу за 5-бальною шкалою.

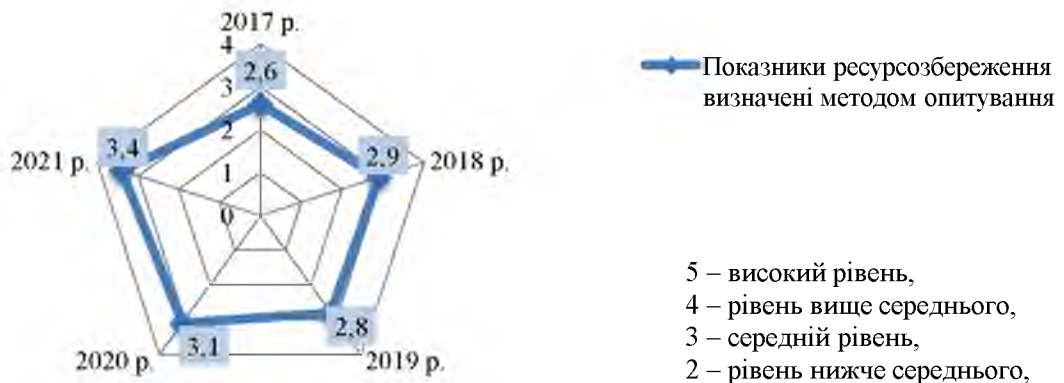


Рис. 2.11. Показники використання ресурсозберігаючих технологій на підприємстві, за 2017-2021 рр.

В даному випадку загальна оцінка ресурсозберігаючого потенціалу базується на визначених персоналом товариства на основі врахування ними сильних та слабких сторін підприємства у розрізі його ресурсозабезпечення, техніко-технологічної оснащеності, ефективності менеджменту та маркетингового забезпечення.

Якщо ж вираховувати значення показника ресурсозберігаючого розвитку об'єктивним методом, тобто за методикою визначення його інтегрального значення [Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.], то результати обчислень будуть наступні (рис. 2.12).

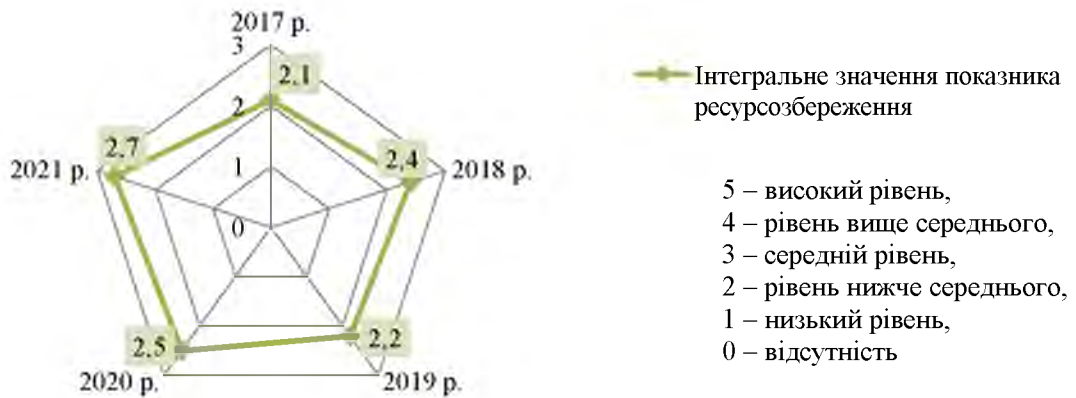


Рис. 2.12. Інтегральне значення показника ресурсозбереження на підприємстві, за 2017-2021 рр.

З тенденцією зростання даного показника доцільно визначити орієнтованість керівництва товариства на запровадження та реалізацію ресурсозбереження, а також підготовку до подальшого розвитку ресурсозберігаючих процесів, тобто раціонального використання ресурсів.

Водночас, різні фактори та різні ресурси визначають напрями впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємстві, що потребує їх детального аналізу та визначення впливу на загальний показник. Відтак, основними ресурсами товариства слід вважати: людські, фінансові та матеріально-технічні, а відповідно і здійснювати кореляційно-регресійний аналіз на основі коефіцієнтів, які характеризують ступінь та рівень використання цих ресурсів, тобто – продуктивність праці персоналу (характеризує полегшення праці працівників за рахунок її механізації та автоматизації, а відповідно і збереження ресурсів), коефіцієнт фінансування ресурсозберігаючого розвитку (характеризує частку капіталу в загальних витратах підприємства, що витрачені на заходи з ресурсозбереження товариства або ресурсозберігаючі технології) та фондоозброєність (характеризує частку виробничих фондів на одного працівника товариства; зростання показника свідчить про розвиток матеріально-технічної бази, а відповідно і зростання використання технічних та технологічних засобів спрямованих на ресурсозбереження) (табл. 2.5).

Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на забезпечення використання ресурсозберігаючих технологій на підприємстві, за 2017-2021 рр.

	Позначення	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
Продуктивність праці	x_1	1415,2	1040,5	1497,3	1351,4	1790,0
Коефіцієнт фінансування ресурсозберігаючого розвитку	x_2	0,07	0,09	0,07	0,11	0,13
Фондоозброєність	x_3	213,8	260,9	286,8	399,5	416,0
Інтегральне значення показника ресурсозбереження	y	2,1	2,4	2,2	2,5	2,7

Зважаючи, що товариство є відкритою соціально-економічною системою, і система інформаційної безпеки теж, то їх діяльність впливає не один, а кілька факторів, між якими існують складні взаємозв'язки, а їх вплив на результативну ознаку (в даному випадку – інтегральне значення показника ресурсозбереження) є комплексним, а не сумою ізольованих впливів. Тому застосування багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу надає кількісну оцінку, тобто визначає рівень впливу на результативний показник кожного із введених у модель факторів при фіксованому положенні на середньому рівні інших факторів. Залежності зазначеного описуються багатфакторною лінійною виробничою функцією типу:

$$\hat{Y} = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + \dots + a_nX_n. \quad (3.1)$$

Відповідно головним завданням багатфакторної регресії стає визначення ступеню впливу основних факторів ресурсовикористання на інтегральне значення показника ресурсозбереження товариства, тому в даному конкретному випадку на основі багатфакторної лінійної регресії досліджено вплив основних показників використання людських, фінансових та матеріально-технічних ресурсів, пов'язаних із фінансуванням або використанням ресурсозберігаючих технологій на досліджуваному підприємстві, за 2017-2021 рр.

Для зручності, точності та об'єктивності, розрахунки проведено за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel та вбудованих статистичних, математичних функцій та масивів (додаток К).

Побудова багатofакторної лінійної моделі передбачає використання алгоритму методу Фаррара-Глобера з метою перевірки мультиколінеарності, яка передбачає, що в багатofакторній регресійній моделі дві або більше незалежних фактори із трьох запропонованих пов'язані між собою лінійною залежністю, тобто мають високий ступінь кореляції.

Оскільки $\chi^2_{\text{розр.}}(8,36) < \chi^2_{\text{кр}}(7,81)$ доцільно зробити висновок про мультиколінеарність матриці та факторів відображених в ній факторів.

Надалі розраховано парні коефіцієнти кореляції, які вказують на рівень впливу окремих факторів на результативний показник Y , тобто інтегральне значення коефіцієнту ресурсозбереження товариства. Отримані в результаті розрахунку залежності оцінюють за рівнем показників тісноти зв'язку за шкалою:

$$\left\{ \begin{array}{l} 0,0-0,29 - \text{зв'язок слабкий між факторами;} \\ 0,30-0,69 - \text{середній рівень зв'язку між факторами;} \\ 0,7-1,0 - \text{тісний рівень зв'язку між факторами.} \end{array} \right.$$

Характеризуючи парні коефіцієнти кореляції, то можна простежити, що кожен із факторів суттєво впливає на інтегральне значення коефіцієнту ресурсозбереження товариства, зокрема:

значення 0,35 зв'язку з продуктивністю праці, стверджує про слабкий зв'язок між цим фактором та результативним показником;

значення 0,98 зв'язку коефіцієнту фінансування ресурсозберігаючого розвитку свідчить про тісний рівень зв'язку та значний рівень впливу цієї складової ресурсовикористання, а саме ресурсофінансування товариства на інтегральне значення ресурсозбереження;

значення показника кореляції 0,89 фондоозброєності вказує на тісний зв'язок та значний вплив цього фактору на інтегральне значення ресурсозбереження.

Наступним кроком є аналіз парних коефіцієнтів кореляції, які дозволяють визначити, що найменший вплив на рівень інтегрального значення ресурсозбереження товариства має продуктивність праці, показник кореляції якого відповідає значенню 0,35, а тому, цей фактор виключено із подальшого економетричного аналізу багаторфакторної регресійної моделі. Відтак, подальший аналіз та прогнозування багаторфакторної лінійної регресії інтегрального значення ресурсозбереження товариства буде проведений із двома факторами – коефіцієнтом фінансування ресурсозберігаючого розвитку та коефіцієнтом фондоозброєності.

Слід відзначити, що виключеного з багаторфакторної моделі коефіцієнту продуктивність праці здійснено через найменше серед інших факторів показником коефіцієнту кореляції. Проте, цей фактор, має не менш важливе значення для створення системи управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві. Тому продуктивність праці разом з коефіцієнтом фінансування ресурсозберігаючого розвитку та коефіцієнтом фондоозброєності визначають основу функціонування та розвитку системи управління ресурсозбереженням сільськогосподарського підприємства.

Побудована модель багаторфакторної виробничої функції також визначає коефіцієнти кореляції, які характеризують тісноту зв'язку між окремими двома факторами. Варто зважати, що на відміну від парних, ці коефіцієнти характеризують тісноту зв'язку за умови, що інша незалежна змінна стала.

Відтак, зв'язок між коефіцієнтом фінансування ресурсозберігаючого розвитку та фондоозброєністю є значним, оскільки коефіцієнт кореляції становить 0,90.

В результаті обчислень, багаторфакторна виробнича лінійна регресія має вигляд:

$$Y_T = Y_T = 8,844X_2 + 1,54X_3 \quad (3.1)$$

В результаті обробки даних отриманий загальний коефіцієнт детермінації 0,8. Загальний коефіцієнт детермінації говорить про тісний зв'язок між факторами (X_2 , X_3) та показником Y , тобто коефіцієнтом фінансування ресурсозберігаючого розвитку, фондоозброєністю та показником інтегрального значення коефіцієнту ресурсозбереження товариства, а також, що варіація інтегрального значення коефіцієнту ресурсозбереження товариства на 80 % зумовлюється досліджуваними факторами, введеними в кореляційну модель. Це означає, що вибрані фактори суттєво впливають на досліджуваний показник.

Наступний етап – аналіз коефіцієнта еластичності, що розраховується для кожного із факторів. Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків зміниться показник, тобто інтегральне значення коефіцієнту ресурсозбереження досліджуваного товариства, якщо фактор зміниться на 1 %. Якщо коефіцієнт фінансування ресурсозберігаючого розвитку зростає на 1 %, то інтегральне значення коефіцієнту ресурсозбереження збільшиться на 0,27 %, а якщо фондоозброєність зростає на 1 %, то результативний показник збільшиться на 0,11 %.

Прогнозне значення інтегрального значення коефіцієнту ресурсозбереження досліджуваного підприємства на 2023 р. становить 3,37 (рис. 2.13).

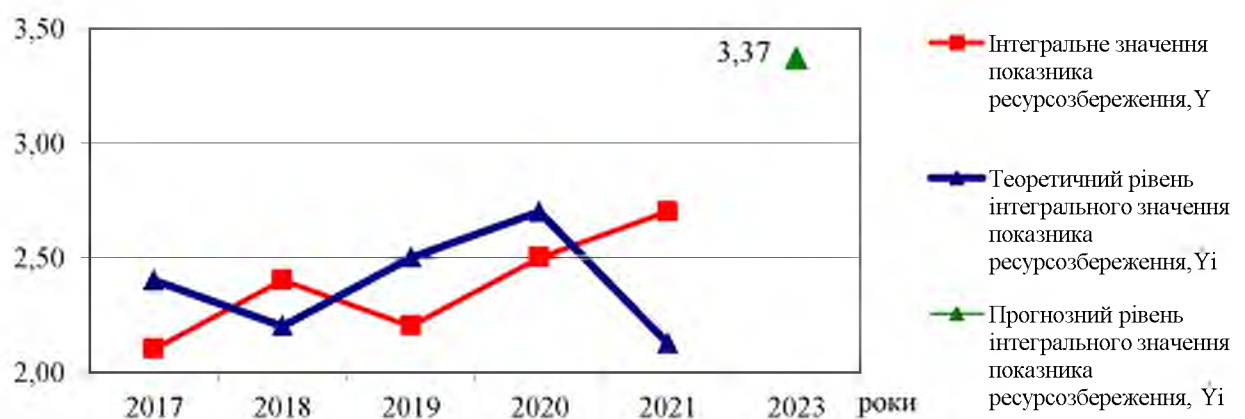


Рис. 2.13. Фактичне, теоретичне та прогнозне значення інтегрального показника ресурсозбереження підприємства, за 2017-2021, 2023 рр.

Отже, проаналізувавши явище мультиколінеарності, парні коефіцієнти кореляції, частинні коефіцієнти кореляції, коефіцієнт детермінації, коефіцієнти еластичності можна зробити висновок, що кожен фактор суттєво впливає на результативний показник – значення інтегрального показника ресурсозбереження товариства з обмеженою відповідальністю.

Висновки до розділу 2

Аналіз управління ресурсозбереженням на досліджуваному сільськогосподарському підприємстві, дозволив відзначити:

1. Товариство здійснює виробництво продукції рослинництва та її реалізацію. Управління здійснюють: загальні збори учасників товариства, директор та провідні фахівці. Отриманий результат аналізу виробничо-господарських показників діяльності вказує на поступове покращення ефективності діяльності товариства, починаючи з 2019 р.

2. Система управління ресурсозбереженням досліджуваного підприємства має певну структуру, яка передбачає реалізацію функціональних взаємозв'язків між суб'єктами управління та їх впливом на об'єкт, водночас, вона є не формалізованою і виражається у функціональному розподілі обов'язків між керівникам, фахівцями та виробничим персоналом щодо реалізації окремих напрямів ресурсозбереження та ресурсозаощадження на товаристві. Об'єктами системи управління ресурсозбереженням є безпосередньо ресурси, а відповідно і операції, які здійснюють з даними видами ресурсів – напрями діяльності пов'язані із процесом використання ресурсного потенціалу, його акумулюванням, збереженням та відтворенням. Не зважаючи на відсутність чіткої системи управління ресурсозбереженням, керівництво товариства визначає його основну мету – ефективне використання земельних, матеріально-технічних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів,

результатом досягнення якої стає виробництво продукції з кращими якісними показниками при мінімумі сукупних виробничих витрат ресурсів та підвищення економічної віддачі від кожної натуральної одиниці ресурсів.

3. Визначено набір показники, які здійснюють вплив на інтегральне значення показника ресурсозбереження на товаристві: продуктивність праці персоналу, коефіцієнт фінансування ресурсозберігаючого розвитку та фондоозброєність. Шляхом проведення кореляційно-регресійного аналізу взаємозв'язку зазначених показників та їх рівень впливу на результуючий показник, встановлено тісний зв'язок коефіцієнту фінансування ресурсозберігаючого розвитку та фондоозброєності з інтегральним значенням показника ресурсозбереження на товаристві, відповідно до чого будуть визначатися напрями оптимізації управління ресурсозбереженням на досліджуваному суб'єкті господарювання.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

3.1. Напрями підвищення ефективності управління ресурсозбереженням підприємства

Масштабне застосування ресурсозберігаючих технологій у розвинених країнах світу є стратегічним напрямом аграрної політики, що пов'язано з тим, що такі технології забезпечують: підвищення продуктивності праці за рахунок зниження трудомісткості та збільшення сезонного вироблення техніки; зниження фондо- та матеріаломісткості внаслідок скорочення кількості технологічних операцій, диференційованого внесення добрив та засобів захисту рослин; підвищення ефективності використання земельних ресурсів запровадженням адаптованих до місцевих умов сівозмін; зниження погодних ризиків за рахунок вологозбереження та оптимальних строків

посіву; пом'якшення ерозійних процесів; зростання родючості ґрунту та інших результатів.

Підхід до управління процесом впровадження ресурсозберігаючих технологій на досліджуваному підприємстві передбачає роботу за наступними напрямками: оптимізація виробничої структури, модернізація матеріально-технічної бази, застосування сучасних інноваційних продуктів. Актуальною для товариства залишаються проблеми впровадження ресурсозберігаючих технологій, що сприяють зниженню витрат за рахунок раціонального використання техніки, ефективного управління зростанням сільськогосподарських культур, підвищення врожайності, високої якості сільськогосподарської продукції та підвищенню екологічної безпеки виробництва сільськогосподарської продукції. В процесі аналізу було визначено низку проблем, пов'язаних із необхідністю застосування ресурсозберігаючих технологій, основним серед яких є: недостатньо ефективні, в умовах сучасного ринку, форми організації виробництва та управління витратами; екстенсивна основа господарювання, у зв'язку з чим, з одного боку, у масових масштабах експлуатуються трудові, енергетичні, мінерально-сировинні ресурси, а з іншого – ігноруються проекти заміщення вичерпних ресурсів відновлюваними і як наслідок – екстенсивне використання ресурсів та неухильне згортання витрат; висока собівартість агропродукції; зниження ґрунтової родючості, генетичного потенціалу сільськогосподарських культур.

Основні напрямки ресурсозбереження факторів виробництва для даного товариства з обмеженою відповідальністю повинні бути взаємопов'язані та взаємозумовлені між собою. Для вибору обґрунтованих методів управління ресурсозбереженням для товариства необхідно, насамперед, зрозуміти сутність процесу економії ресурсів. Економія факторів виробництва в умовах обмеженості ресурсів має стати основним принципом ведення виробничо-господарської діяльності. Процес економії факторів виробництва – це комплекс планомірно впроваджуваних техніко-

технологічних, організаційних, економічних, фінансових, соціальних та інших методів, спрямованих на ефективне використання капіталу, матеріальних, трудових та природних ресурсів. Відтак, оновлену систему цілей управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві слід відобразити через дерево взаємопов'язаних цілей ресурсозбереження у техніко-технологічному, кадровому та виробничому напрямках, що сприяють отриманню економічного, соціального та екологічного ефектів (рис. 3.1). Взаємозв'язок цілей обумовлений отриманням синергічного ефекту від пропонованих заходів. Формування та подальша реалізація програм, спрямованих на ресурсозбереження дозволяє вирішити проблему управління ресурсами, що призведе до їх зниження і, відповідно, до зростання прибутку. Зазначене дозволяє збільшити темпи розширеного відтворення, сприяє збільшенню обсягів виробництва продукції та її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринку.

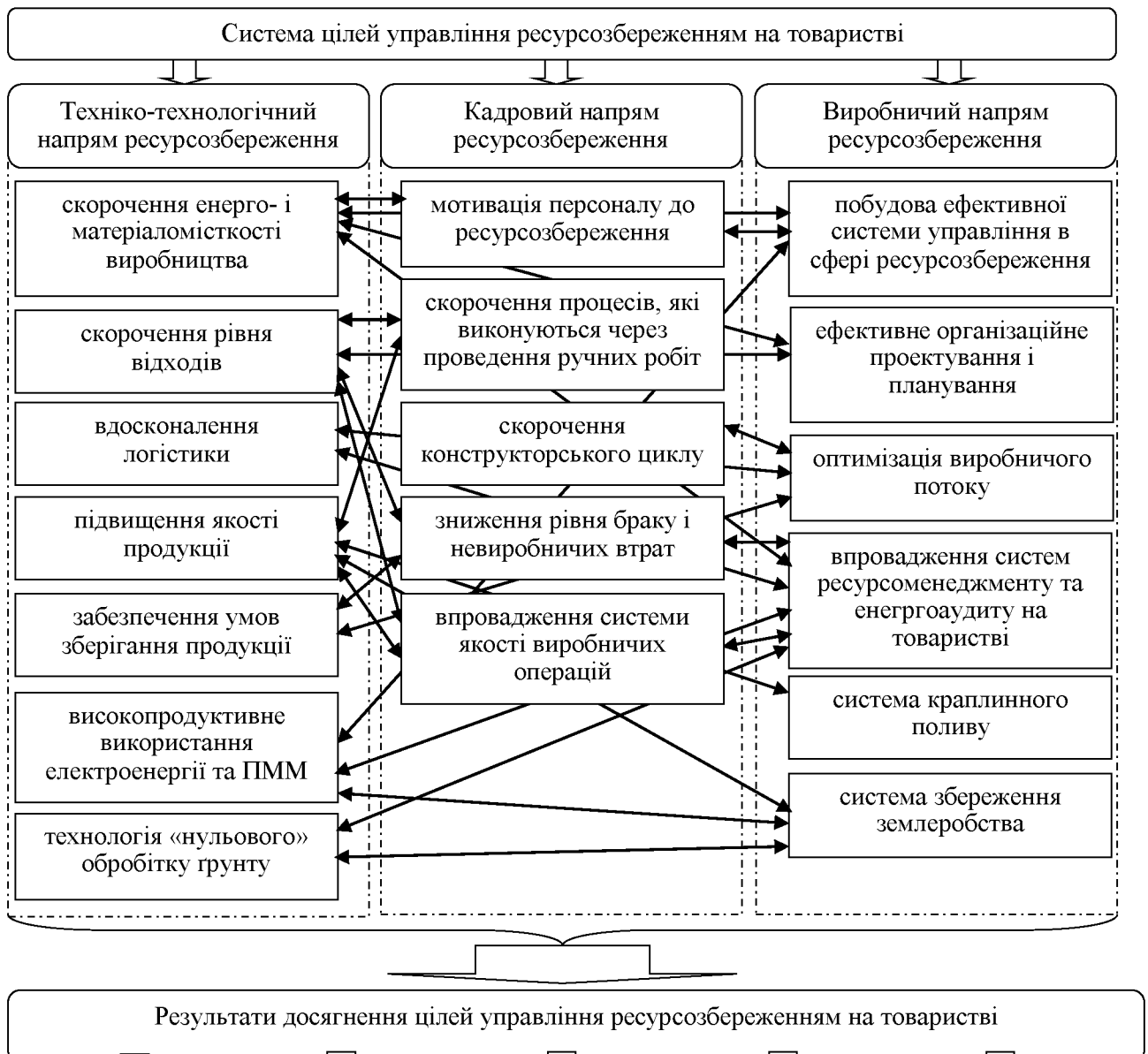


Рис. 3.1. Пропонована система цілей управління ресурсозбереженням на підприємстві

Отже, основним напрямом ресурсозбереження досліджуваного суб'єкту господарювання є здійснення переходу на інноваційний шлях розвитку у найближчій перспективі, тобто прискорений перехід до використання нових високопродуктивних, ресурсозберігаючих технологій, пов'язаних із переведенням сільгосп підприємств на нові агротехнології, що базуються на застосуванні більш ефективних методів виробництва, нових моделей техніки, внесення оптимальної кількості мінеральних добрив на посівні площі, використання зворотних відходів.

Застосування принципів ощадливого виробництва передбачає також і підвищення ефективності екологічності виробництва. Отже, застосування технологій «зеленої» економіки має спиратися на сильні сторони сільського господарства та переробної промисловості. Для товариства можна визначити: наявність значного обсягу земельних ресурсів (землі сільгосппризначення, рілля); розвинені базові галузі сільськогосподарського виробництва – рослинництво (виробництво зернових та зернобобових,) наявність природних (відновлюваних) джерел (р. Ворскла, меліоративні канали) для реалізації проектів у гідромеліорації; розвинена структура галузевих науково-дослідних

та навчальних закладів з розробки та впровадження нових видів продукції, інновацій, підготовки висококваліфікованих спеціалістів та працівників, підвищення рівня професійної кваліфікації кадрів; наявність інституцій інноваційного розвитку; високий рівень самозабезпеченості основними видами сільськогосподарської продукції; розвинена харчова та переробна промисловість в області (випуск усіх основних видів продукції харчової та переробної промисловості).

Тому, у виробничому та техніко-технологічному аспекті, для досліджуваного товариства визначено перелік проектів для перспективної реалізації, характеристики яких дозволяють їх співвіднести до розряду зелених: протиерозійна обробка ґрунту, комплексна боротьба зі шкідниками, біотехнології, органічне сільське господарство, вертикальне землеробство, іригація, дрони, керування автопарком, сільськогосподарські роботи та цифрові датчики (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Можливості та переваги застосування зелених технологій
на підприємстві**

Вид технології	Зміст	Переваги	Можливість застосування на товаристві
Відновлювана енергія: сонячні теплові технології	природний ресурс, який може заповнити себе, щоб замінити те, що було спожито шляхом перетворення сонячного теплового випромінювання в теплову енергію	тепло може використовуватися для обігріву будівель, сушіння сільськогосподарських культур	ресурсу недостатньо для переходу на низьковуглецевий та енергобезпечний режим
«Нульовий» обробіток ґрунту	без орне землеробство усуває необхідність орання ґрунту або використання якоїсь важкої сільськогосподарської техніки, отже, менша ерозія ґрунту та стік	покращує швидкість секвестрації вуглецю в ґрунті, використовує рослинні залишки, що залишилися на поверхні ґрунту від попереднього врожаю	метод має як екологічні, і економічні переваги для виробничо-господарської товариства
Біотехнологія	використовується зміни ДНК врожаю; здатність вирощувати рослини зі специфічними слідами	вимагає менше пестицидів, рідше орати ґрунт, модифіковані культури вже показали зниження викидів	акцент на антоціан – біологічна сполука, що захищає рослину від ультрафіолету, посухи, засолення, низьких

		парникових газів, які вони виробляють, порівняно із звичайними культурами	температур
Вертикальне землеробство (аквапоніка та гідропоніка)	метод вирощування сільськогосподарських культур, покладених один на одного у закритому та добре контрольованому середовищі	може бути стійким методом землеробства, знижується витрата води (на 95%) та добрив	метод має як екологічні, і економічні переваги для виробничо-господарської товариства
Зрошення	організована подача води для сільськогосподарських культур	бездротові та віддалені системи моніторингу, які допомагають приймати рішення про використання та розподіл води	метод має як екологічні, і економічні переваги для виробничо-господарської товариства
Дрони, датчики та безпілотний літальний апарат	збирають нову інформацію 24 години на добу по всьому полю, контролюють здоров'я рослини, стан ґрунту, температуру та вологість	великий набір датчиків та камер для аерофотозйомки та вивчення посівів, управління обприскуванням сільськогосподарських культур та картування	метод має як екологічні, і економічні переваги для виробничо-господарської товариства

На основі проведених досліджень розроблено механізм запровадження та управління ресурсозбереженням на товаристві з урахуванням пропонуваного до застосування зелених та ощадливих технологій (рис. 3.2).



Рис. 3.2. Пропонований механізм запровадження та управління ресурсозбереженням на підприємстві

Щодо функціонального окремих напрямів та аспектів управління ресурсозбереженням між управлінським персоналом товариства, доцільно сформувати відповідну організаційну структуру цієї системи, яка б визначала розподіл відповідальних за системою цілей ресурсозбереження, реалізації проектів використання зелених технологій, а також реалізації окремих складових пропонованого механізму запровадження та управління ресурсозбереженням на цьому суб'єктові господарювання (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Функціональний розподіл суб'єктів системи управління ресурсозбереженням на підприємстві

Суб'єкт системи управління ресурсозбереження	Цілі системи управління ресурсозбереження	Реалізація технології ресурсозбереження	Складові механізми управління ресурсозбереженням
1	2	3	4
Директор	<ul style="list-style-type: none"> – мотивація персоналу до ресурсозбереження; – скорочення процесів, які виконуються через проведення ручних робіт; – скорочення конструкторського циклу; – впровадження системи якості виробничих операцій; – побудова ефективної системи управління в сфері ресурсозбереження; – впровадження систем ресурсоменеджменту та енергоаудиту на товаристві. 	– відновлювана енергія: сонячні теплові технології	<ul style="list-style-type: none"> – планування, організація, реалізація, контроль процесу впровадження ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – навчання управлінського персоналу; – стимулювання персоналу до впровадження ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – формування політики та моделі поведінки працівника в сфері ресурсозбереження.
Менеджер зі збуту продукції	<ul style="list-style-type: none"> – вдосконалення – логістики; – забезпечення умов зберігання продукції; – ефективне організаційне проектування і планування. 		<ul style="list-style-type: none"> – планування, організація, реалізація, контроль процесу впровадження, ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – діагностика виробничих процесів; – діагностика організаційної

			діяльності персоналу що ресурсозбереження.
Головний агроном	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення енерго-матеріаломісткості виробництва; – скорочення рівня відходів; – підвищення якості продукції – технологія «нульового» обробітку ґрунту; – зниження рівня браку і невиробничих втрат; – ефективне організаційне проектування і планування; – система краплинного поливу – система збереження землеробства. 	<ul style="list-style-type: none"> – «нульовий» обробіток ґрунту; – біотехнологія; – зрошення. 	<ul style="list-style-type: none"> – планування, організація, реалізація, контроль процесу впровадження ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – діагностика виробничих процесів; – діагностика організаційної діяльності персоналу що ресурсозбереження.
Головний бухгалтер	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення енерго-матеріаломісткості виробництва; – високопродуктивне використання електроенергії та ПММ; мотивація персоналу до ресурсозбереження; – впровадження системи якості виробничих операцій; – ефективне організаційне проектування і планування. 		<ul style="list-style-type: none"> – планування, організація, реалізація, контроль процесу впровадження ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – стимулювання персоналу до впровадження ресурсозберігаючих бізнес-процесів; – формування показників обліку ресурсозбереження на товаристві; – аналіз, виявлення недоліків та внесення змін до системи показників.

Продовж. табл. 3.2

1	2	3	4
Завідувач МТП	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення енерго-матеріаломісткості виробництва; – скорочення рівня відходів; – підвищення якості продукції; – високопродуктивне використання електроенергії та ПММ; – технологія «нульового» обробітку ґрунту; – ефективне організаційне проектування і планування; – система краплинного поливу; – система збереження землеробства. 	<ul style="list-style-type: none"> – «нульовий» обробіток ґрунту; – вертикальне землеробство (аквапоніка та гідропоніка); – зрошення; – дрони, датчики та безпілотний літальний апарат. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування політики та моделі поведінки працівника в сфері ресурсозбереження; – діагностика виробничих процесів; – діагностика організаційної діяльності персоналу що ресурсозбереження; – аналіз, виявлення недоліків та внесення змін до системи показників.
Бригадири рільничих та тракторних бригад	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення рівня відходів; – підвищення якості продукції; – високопродуктивне використання електроенергії та ПММ; – технологія «нульового» обробітку ґрунту; – зниження рівня браку і невиробничих втрат; – ефективне організаційне проектування і планування; – система збереження землеробства. 	<ul style="list-style-type: none"> – «нульовий» обробіток ґрунту; – вертикальне землеробство (аквапоніка та гідропоніка). 	<ul style="list-style-type: none"> – навчання виробничого персоналу на робочих місцях; – діагностика виробничих процесів; – аналіз, виявлення недоліків та внесення змін до системи показників.

Виробничий персонал	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення рівня відходів; – підвищення якості продукції; – високопродуктивне використання електроенергії та ПММ; – технологія «нульового» обробітку ґрунту; – зниження рівня браку і невиробничих втрат; – система краплинного поливу. 	– зрошення.	<ul style="list-style-type: none"> – формування політики та моделі поведінки працівника в сфері ресурсозбереження; – діагностика виробничих процесів; – аналіз, виявлення недоліків та внесення змін до системи показників.
---------------------	--	-------------	--

Окресливши контур системи управління ресурсозбереженням та розподіливши обов'язки щодо досягнення встановлених цілей ресурсозаощадження на товаристві, участі в реалізації окремих техніко-технологічних проектів застосування зеленого виробництва, а також реалізації складових пропонованого механізму ресурсозбереження, доцільно відмітити, що в даній системі повинен брати участь абсолютно весь управлінський та виробничий персонал сільськогосподарського підприємства для досягнення комплексного ефекту, який дозволить підвищити результативність його діяльності в економічному, соціальному та екологічному напрямках.

3.2. Визначення ефективності від впровадження техніко-технологічних заходів з ресурсозбереження на підприємстві

Визначивши основні аспекти підвищення ефективності системи управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві доцільно і охарактеризувати, перш за все, економічну ефективність від впровадження техніко-технологічних заходів ресурсозаощадження. Відтак, серед пропонованих проектів застосування зелених технологій на цьому підприємстві доцільно виокремити такі, що при мінімальних затратах на їх впровадження принесуть максимальний економічний результат, виражений в зростанні продуктивності, врожайності, підвищенні якості продукції, скороченні енерго- і матеріаломісткості виробництва, зменшенні навантаження на виробничий та управлінський персонал, виснаження земельного ресурсу, зменшенні всіх видів витрат підприємства тощо.

Першим важливим етапом застосування елементів ресурсозбереження на товаристві є формування резервів ресурсоспоживання, збільшення обсягів виробництва, підвищення ефективності та якості сільськогосподарської продукції стане оптимальний розподіл обсягу робіт при вирощуванні культур та мінімізація експлуатаційних витрат технологічних операцій.

При вирощуванні зерна на досліджуваному товаристві застосовують поліпшений зяблевий обробіток ґрунту. Перше лушення проводити шляхом збиранням урожаю попередника дисковими знаряддями (ЛДГ-10, ЛДГ-15, БД-10, БДТ-7) на глибину 6-8 см, друге та третє – у міру відростання бур'янів – багатолемішниками (ШЛ-10-25), важкими дисковими боронами (БД-10, БДТ-7), паровими культиваторами (КПС-4) чи культиваторами-плоскорізами (КПШ-5, КПШ-9) на глибину 8-10 та 10-12 см.

Відтак, керівництву товариства пропонується оптимальний розподіл обсягу робіт з мінімізацією експлуатаційних витрат технологічної операції обробітку ґрунту при вирощуванні зернових культур на площі 300 га за агрегатами ХТЗ-150К +ЛДГ-15 А; К-701 + ЛД-20 та МТЗ-80 + ЛДГ-5А.

Технічні характеристики плугів-луцильників, які використовуються на товаристві наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Технічні характеристики плугів-луцильників на підприємстві

Параметри	Агрегати	ХТЗ-150К + ЛДГ-15 А	К-701 + ЛД-20	МТЗ-80 + ЛДГ-5А
Кількість (шт.), j		1	1	2
Продуктивність (га/год.), W		10,00	12,30	3,30
Витрата палива (л/га), G		2,80	3,60	2,80
Експлуатаційні витрати (грн/га)		51,30	48,10	48,30

Термін виконання операції 2 дні (близько 14 год.), витрати палива при обробітку ґрунту складають 900 л.

Для вирішення даного завдання потрібно привести умову та вихідні дані до математичного вигляду. Надалі, за використання електронного табличного редактору Microsoft Excel та засобу «Розв'язувач», отримано

результат, який свідчить, що обробіток ґрунту під вирощування зернових культур площею 300 га буде оброблено агрегатами: одним агрегатом ХТЗ-150К + ЛДГ-15А за 13 год. на площі 133 га; одним агрегатом К-701 + ЛД-20 за 6 год. на площі 75 га та двома агрегатами МТЗ-80 + ЛДГ-5А за 14 год. на площі 92 га.

При цьому витрати палива складуть 900 л, і буде досягнуто мінімум експлуатаційних витрат на суму 22,66 тис. грн. (додаток Л).

Наступним етапом підвищення ефективності ресурсного потенціалу товариства стане оптимізація використання машинно-транспортного парку, а саме необхідне число вантажних автомобілів для обслуговування трьох зернових комбайнів КЗС -9-2 «Славутич» через застосування економіко-математичної моделі, сформованої на засадах теорії масового обслуговування.

Теорія масового обслуговування – теорія, яка вивчає статистичні закономірності в масових операціях, що складаються з великого числа однорідних елементарних операцій. До них, зокрема належать: складання однотипних деталей на конвеєрі, видача інструментів, ремонт верстатів, робота телефонної станції, обслуговування покупців у магазині, в білетних касах, технічне обслуговування машин та обладнання тощо. Також, теорія масового обслуговування є ефективним засобом в ресурсозбереженні підприємств **[Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.]**

Завдання теорії масового обслуговування – вивчити статистичні закономірності вхідного потоку заявок на елементарні операції та тривалість обслуговування заявок, а також дати оцінку якості систем обслуговування (з'ясувати пропускну здатність) за різних правил формування черг. Черги можуть бути організовані по різному – з обмеженою та необмеженою довжиною черги, з обмеженим часом очікування **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Предметом теорії масового обслуговування є побудова математичних моделей, які пов'язують задані умови роботи систем масового обслуговування (число каналів, їх продуктивність, характер потоку, заявок тощо) з показниками ефективності цих систем, що описують їх здатність справлятися з потоком заявок [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Для практичного застосування використаємо теорію масового обслуговування для раціонального використання техніки [Ошибка! Источник ссылки не найден.] досліджуваного підприємства.

Надалі доцільно провести розрахунки та визначити необхідне число вантажних автомобілів для обслуговування трьох зернових комбайнів КЗС -9-2 «Славутич», які збирають зернову продукцію товариства. Урожайність зернової продукції становить 43,37 ц/га. Зерно планують перевозити автомобілями КамАЗ-45143 на тік, який знаходиться за 9 км від поля. Кількість автомобілів має бути такою, щоб досягався мінімум втрат від простоїв як комбайнів, так і автомобілів. Відомо, що втрати від 1 год. простою комбайна становлять 802 грн., автомобіля – 36 грн. Для знаходження шуканої кількості автомобілів за детермінованою методикою проведено ряд допоміжних розрахунків, а саме: розраховано час заповнення бункера комбайна зерном (t_b); час одного повного рейсу автомобіля (T_p); кількість бункерів зерна, що можуть бути розміщені у кузові автомобіля (q) наступним чином:

Час наповнення бункера зерном (t_σ) визначається формулою:

$$t_\sigma = \frac{6000 \cdot Q \cdot K_Q \cdot d}{Y \cdot B_p \cdot V_p}; \quad (\text{хв.}) \quad (3.1)$$

де Q – об'єм бункера комбайна (8 м^3);

K_Q – коефіцієнт використання об'єму бункера (0,95);

d – питома вага зерна пшениці ($0,8 \text{ т/м}^3$);

Y – урожайність зернової продукції (43,37 ц/га);

BP – робоча ширина жатки комбайна (7 м);

Vp – робоча швидкість руху комбайна (8 км/год).

В результаті обрахунку в електронних таблицях Microsoft Excel з використанням відповідних формул та посилань отримано час наповнення бункера зерном 15,02 хв.

Для обчислення кількості бункерів зерна (q), що вміщається в кузові автомобіля, використано формулу:

$$q = \frac{H \cdot K_H}{Q \cdot K_Q \cdot d}, \quad (3.2)$$

де H – номінальна вантажопідйомність автомобіля (20 т);

K_H – коефіцієнт використання вантажопідйомності (1,14);

Q – об'єм бункера комбайна (8 м³);

K_Q – коефіцієнт використання об'єму бункера (0,95);

d – питома вага зерна (0,8 т/м³).

Внаслідок розрахунку отримано кількість бункерів зерна в кузові автомобіля 4 шт. (значення 3,75).

Час одного рейсу автомобіля (T) розраховують за формулою:

$$T_p = t_n + t_b + 120 \cdot l / V, \quad (3.3)$$

де t_n – час повного завантаження автомобіля зерном – вивантаження двох бункерів і переїзд (7+6+8=21 хв.);

t_b – час зважування та розвантаження автомобіля на току (8 хв.);

l – віддаленість поля від току (9 км);

V – середня швидкість руху автомобіля (40 км/год).

Отримано час одного рейсу автомобіля $T_p = 1$ год.20 хв. (79,25 хв.)
Відтак, потрібна кількість автомобілів (n) для обслуговування m зернових комбайнів, в даному випадку 3 комбайнів КЗС-9-2 «Славутич», обчислюється за формулою:

$$n = \frac{m \cdot T_p}{(t_\sigma + t_p)q}, \quad (3.4)$$

T_p – час одного рейсу автомобіля;

t_σ – час наповнення бункера комбайна зерном;

t_p – час розвантаження бункера зерна в кузов автомобіля (7 хв.)

q – число бункерів зерна, що поміщається в кузові автомобіля.

В результаті проведених розрахунків виявлено, що для обслуговування 3 комбайнів КЗС-9-2 «Славутич» достатньо 3 автомобілі КамАЗ-45143. Але це правильно лише за умови, якщо процес прямого комбайнування та їх обслуговування автомобілями розглядати як стаціонарний дискретний процес. Оскільки збирання зерна пшениці комбайнами та його перевезення на тік носить ймовірний характер, то визначене вище число автомобілів не є достовірним. Тому доцільно проаналізувати забезпеченість автомобілями з врахуванням ймовірності досліджуваних процесів із застосуванням теорії масового обслуговування **[Ошибка! Источник ссылки не найден.; Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

З цією метою розраховано значення базових показників ТМО з використанням електронних таблиць Microsoft Excel та відповідних формул:

- інтенсивність потоку заявок від комбайнів;
- пропускна здатність одного каналу обслуговування (автомобіля);
- приведена щільність потоку заявок.

Для мінімізації сумарних втрат від простою сільськогосподарської техніки доцільно використаний вбудований у стандартне середовище

Microsoft Excel засіб «Розв’язувач», використання якого, дозволило підібрати оптимальне значення певного показника (у нашому випадку – кількості автомобілів) за означених виробничих умов, які представлені у моделі (додаток М).

В результаті застосування елементів теорії масового обслуговування та засобу «Розв’язувач» Microsoft Excel отримано: для обслуговування 3 комбайнів КЗС-9-2 «Славутич» потрібно 7 вантажних автомобілів КамАЗ-45143. Найменші втрати від простою комбайнів і автомобілів відповідно до даних розрахованих в додатку М, будуть при 7 автомобілях. Втрати від простою комбайнів складуть 17,35 грн., а втрати від простою автомобілів 148,35 грн. Сумарні втрати від простою техніки сільськогосподарського підприємства складуть 165,70 грн. При цьому час очікування в черзі зводиться до 0.

Якщо порівнювати з попереднім обчисленням за детермінованою методикою, то при 3 вантажних автомобілях КамАЗ-45143 час очікування в черзі є найдовшим серед інших значень 2,70 хв., а сумарні втрати від простою техніки також найбільшими 17678,20 грн., втрати від простою комбайнів 17673,85 грн, а втрати від простою автомобілів 4,35 грн., що є економічно не вигідним. Тому, у підсумку можна зазначити, що використання теорії масового обслуговування в електронних таблицях Microsoft Excel засобом «Розв’язувач» є доцільним в умовах підприємства як ресурсозберігаюча технологія у виробничому процесі.

Графічно залежність втрат від простоїв техніки від кількості автомобілів досліджуваного підприємства представлено в додатку М, (рис. 3.3).

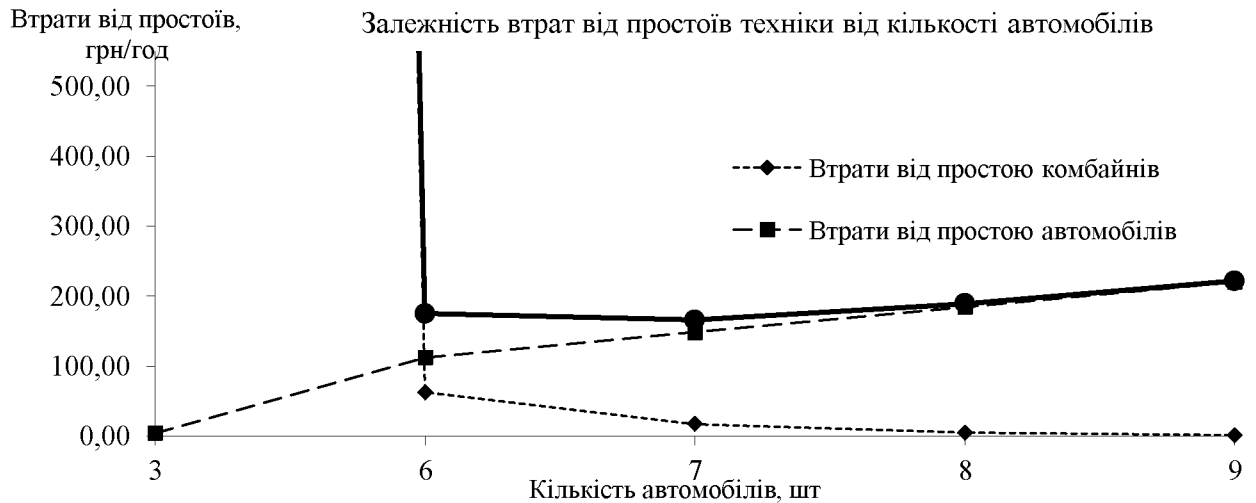


Рис. 3.3. Оптимальна кількість автомобілів для перевезення зернової продукції підприємства

Для управління збереженням та раціональним споживанням ресурсного потенціалу досліджуваного товариства доцільно використовувати такі інноваційні напрями як ресурсо- та енергоменеджмент, які передбачають сукупність добровільних, ініціативних та ефективних дій, спрямованих на реалізацію власних програм, проектів та цілей з максимально можливою ефективністю у галузі використання та збереження ресурсів та енергії, їх носіїв у процесі виробництва. Запровадження ресурсо- та енергоаудиту можливо як інструменти контролю використання ресурсного, а зокрема й енергетичного потенціалу товариства. Окрім функції моніторингу (моніторинг фактичного використання ресурсного та енергетичного потенціалу), вони також призначені для виконання інформаційної функції (вона повинна бути джерелом інформації про рівень використання ресурсного та енергетичного потенціалу, що походять з різних рівнів управління, і на основі яких потім прийматимуться управлінські рішення) та аналітичної функції (забезпечуючи всебічне вивчення фактичного використання ресурсного та енергетичного потенціалу економічної системи з метою покращення його подальшого використання).

Висновки до розділу 3

Формування шляхів підвищення ефективності управління

ресурсозбереженням на товаристві в умовах динамічного бізнес-середовища дозволило надати наступні рекомендації:

1. Оновлено систему цілей управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві слід відобразити через дерево взаємопов'язаних цілей ресурсозбереження у техніко-технологічному, кадровому та виробничому напрямках, що сприяють отриманню економічного, соціального та екологічного ефектів. Взаємозв'язок цілей обумовлений отриманням синергічного ефекту від пропонованих заходів.

У виробничому та техніко-технологічному аспекті для товариства визначено перелік проектів для перспективної реалізації, характеристики яких дозволяють їх співвіднести до розряду зелених: протиерозійна обробка ґрунту, комплексна боротьба зі шкідниками, біотехнології, органічне сільське господарство, вертикальне землеробство, іригація, дрони, керування автопарком, сільськогосподарські роботи та цифрові датчики.

Розроблено механізм системи запровадження та управління ресурсозбереженням на товаристві з урахуванням пропонованих до застосування зелених та ощадливих технологій, на основі якого оптимізовано організаційну структуру цієї системи, яка визначає розподіл відповідальних за системою цілей ресурсозбереження, реалізації проектів використання зелених технологій.

2. Визначено ефективність від впровадження технічно-технологічних заходів з ресурсозбереження на досліджуваному підприємстві, серед яких оптимальний розподіл обсягу робіт при вирощуванні культур та мінімізація експлуатаційних витрат технологічних операцій, а також оптимізація використання машинно-транспортного парку через застосування економіко-математичної моделі, сформованої на засадах теорії масового обслуговування.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження на тему «Управління ресурсозбереженням

підприємства в умовах динамічного бізнес-середовища», на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю Миргородського району, доцільно зробити наступні висновки:

1. Ресурсозбереження – один з найефективніших напрямків розвитку економіки, що поєднує ключові компоненти виробництва: енергію, матеріали та технології, і якому належить значна роль у зниженні матеріаломісткості виробництва. В межах проведеного дослідження визначено багатоаспектність ресурсозбереження, розглянувши його з позиції системного, процесного та ситуаційного підходів, охарактеризувавши його через форми прояву заходів ресурсозбереження на сучасних суб'єктах господарювання та через структуру економічної категорії «ресурсозбереження». Відтак, ресурсозбереження запропоновано визначити як процес скорочення ресурсомісткості продукції при її високій якості, шляхом застосування системи організаційно-економічних, техніко-технологічних, науково-технічних, нормативно-правових та соціально-екологічних заходів, з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, створення умов захисту навколишнього середовища та людини.

2. Систему управління ресурсозбереженням підприємства слід розуміти як сукупність дій щодо здійснення впливу органів управління (суб'єкт управління) на процес ресурсозбереження (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (загальних, спеціальних та забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійного підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства та, як наслідок, підвищення ефективності його виробничої, фінансово-економічної, господарської діяльності. Модель зазначеної системи передбачає визначення функцій, груп методів, принципів управління ресурсозбереженням на підприємстві, основних напрямів ресурсозбереження та підсистем їх забезпечення.

3. Досліджуване товариство з обмеженою відповідальністю – вітчизняне сільськогосподарське підприємство, яке здійснює діяльність підприємницьку в агропродовольчій сфері. Воно займається виробництвом продукції рослинництва та її реалізацію. Управління товариством здійснюють: загальні збори учасників

товариства, директор та провідні фахівці. Майже вся земельна площа (власна та орендована) зайнята під сільськогосподарські угіддя – 99,94 %, у натуральному вираженні в 2021 р. становить 3539,0 га. Визначено тенденцію до зниження загальної чисельності персоналу товариства – загалом на 7 осіб протягом аналізованого періоду, що становить частку зменшення – 10,15 %. Слід відмітити зростання основних засобів товариства, особливо їх вартості на початок року в 2,4 рази порівняно зі значенням 2017 р. В структурі оборотних активів товариства дебіторська заборгованість протягом аналізованого періоду зростає на 30,5 %. Запаси теж мають значну питому вагу серед оборотних активів товариства – 38,42 %. Найбільшу питому вагу серед фінансових ресурсів має власний капітал. Показники рентабельності свідчать про поступове покращення господарсько-фінансової діяльності товариства.

4. Діагностика системи управління ресурсозбереженням товариства дозволила визначити, що вона має певну структуру, яка передбачає формування та реалізацію функціональних взаємозв'язків між суб'єктами управління та їх впливом на об'єкт. Водночас, як і більшість вітчизняних сільськогосподарських товариств, структура зазначеної підсистеми не є формалізованою і виражається у функціональному розподілі обов'язків між керівникам, фахівцями та виробничим персоналом щодо реалізації окремих напрямів ресурсозбереження та ресурсозаощадження. Стратегічний напрям ресурсозбереження товариства забезпечує директор, операційний аспект – спеціалісти відповідно до основних їх функціональних обов'язків, тактичний – виробничим персоналом товариства.

5. Визначено набір показників, які здійснюють вплив на інтегральне значення показника ресурсозбереження на товаристві: продуктивність праці персоналу, коефіцієнт фінансування ресурсозберігаючого розвитку та фондоозброєність. Шляхом проведення кореляційно-регресійного аналізу взаємозв'язку зазначених показників та їх рівень впливу на результуючий показник, встановлено тісний зв'язок коефіцієнту фінансування ресурсозберігаючого розвитку та фондоозброєності з інтегральним значенням показника ресурсозбереження на товаристві, відповідно до чого будуть

визначатися напрями оптимізації управління ресурсозбереженням.

6. Запропоновано систему цілей управління ресурсозбереженням на досліджуваному товаристві через формалізацію її у вигляді дерева взаємопов'язаних цілей ресурсозбереження у техніко-технологічному, кадровому та виробничому напрямках, що сприяють отриманню економічного, соціального та екологічного ефектів. У виробничому та техніко-технологічному аспекті визначено перелік проектів для перспективної реалізації, характеристики яких дозволяють їх співвіднести до розряду зелених. Серед них: протиерозійна обробка ґрунту, комплексна боротьба зі шкідниками, біотехнології, органічне сільське господарство, вертикальне землеробство, іригація, дрони, керування автопарком, сільськогосподарські роботи та цифрові датчики. Сформовано механізм системи запровадження та управління ресурсозбереженням на товаристві з урахуванням перспективного застосування ощадливих технологій управління ресурсами, на основі якого оптимізовано організаційну структуру цієї системи, яка визначає розподіл відповідальних за системою цілей ресурсозбереження, реалізації проектів використання зелених технологій.

7. Розраховано ефективність від впровадження техніко-технологічних заходів з ресурсозбереження на досліджуваному товаристві, серед яких оптимальний розподіл обсягу робіт при вирощуванні культур та мінімізація експлуатаційних витрат технологічних операцій, а також оптимізація використання машинно-транспортного парку через застосування економіко-математичної моделі, сформованої на засадах теорії масового обслуговування. Обґрунтовано використання ресурсо- та енергоменеджменту, як напрямів, що передбачають сукупність добровільних, ініціативних та ефективних дій, спрямованих на реалізацію власних програм, проектів та цілей з максимально можливою ефективністю у галузі використання та збереження ресурсів та енергії, їх носіїв у процесі виробництва.